

II RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 78 (17).** 1924 a.

II Riigikogu koosolek 27. märtsil 1924 a.
kell 5 p. l.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Walitsuse loosis: siseminister **Th. Rõuk**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, siseministri abi **E. Kübarsepp**.

P ä e w a k o r d:

Riigi 1924 aasta eelarwe — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretääri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Koosolek algab kell 5.20 min.

1. Päewakorra Juhataja L. Raudtäiendamise kepp:

Awan Riigikogu koosoleku. Ettepanek on tehtud tööerakonna rühma poolt I-ks päewakorra punktiks wõtta komisjonide täiendawad walimised. Korra kohta on sõna Riigikogu liikmel Martna'l.

M. Martna (sd.): Teen ettepaneku päewakorda täiendada, wõttes II-ks punktiks tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus — III. lugemisel.

Juhataja L. Raudkepp: On weel ettepanek tehtud, wõtta teiseks päewakorra-punktiks tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus — III lugemisel. Asun esimese ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. Asun teise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ka teine ettepanek wastu wõetud. Loen päewakorra tähendatud täiendustega wastuwõetuks.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Tööerakonna rühma poolt on tehtud järgmine ettepanek: walida töökaitse kom-

misjoni Chr. Kaarna asemele B. Oja; üüriseaduse komisjoni Chr. Kaarna asemele J. Zimmerman;

eelarwe-komisjoni Chr. Kaarna asemele B. Oja;

riigikaitse komisjoni O. Strandman'i asemele A. Anderkopp;

wälisasjade komisjoni O. Strandman'i asemele A. Anderkopp;

kodukorra komisjoni O. Strandman'i asemele A. Anderkopp;

maakomisjoni B. Oja asemele Th. Pool.

(Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on nimetatud Riigikoguliikmed nimetatud komisjonidesse walitud.

Siis on weel ettepanek tehtud üüriseaduse komisjoni rkl. O. Gustawson'i asemele walida rkl. E. Jonas.

Asun hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on rkl. E. Jonas walitud üüriseaduse komisjoni.

3. Tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus — III lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **M. Martna** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse wastu

nähtawa enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—3):

Tööpuuduse wastu wõitlemise krediidi seadus.

§ 1. Määratakse töö-hoolekandeministeriumile 1924 a. eelarwes kakskümmend wiis miljonit marka tööpuuduse wastu wõitlemiseks.

§ 2. Wabariigi Walitsusel on õigus määrusi anda § 1 tähendatud summa äratwitamise korra kohta.

§ 3. Käesolew seadus astub jõusse tema wastuwõtmiseks.

Juhataja L. Raudkepp: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel wastu wõetud.

Aruandja **M. Martna:** Panen ette seadus ilma redaktsiooni komisjoni andmata wastu wõtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus wastu wõetud ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

**4. Riigi 1924 a. Eelarwe-kom-
eelarwe — II misjoni aruandja
lugemisel. W. Linnamägi
(loeb):**

SISEMINISTEERIUM.

Peatükk I.

Keskasutus.

§ 1. Palgad	3.370.000.—
§ 2. Ametsõitute tasu	100.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	150.000.—
§ 4. Esitus	40.000.—
§ 5. Ametnikkude ja teenijate warustus	106.400.—
§ 7. Juriidiline abi ja koh- tukulud	200.000.—
§ 8. Kantseleikulud	888.000.—
§ 9. Majapidamine	835.900.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	408.000.—
§ 12. Liikuw wara	50.000.—
§ 90. Segakulud	25.000.—
Kokku peatükk I	6.173.300.—

Peatükk II.

Kaitsepolitsei.

§ 1. Palgad	3.339.700.—
§ 2. Ametsõitute tasu	240.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	100.000.—
§ 8. Kantseleikulud	133.000.—
§ 9. Majapidamine	250.000.—
§ 10. Wedu	8.000.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	120.000.—
§ 12. Liikuw wara	5.000.—
§ 14. Hoonete remont	10.000.—
§ 42. Wangide ülewalpida- mine	5.000.—
§ 43. Kuritegewuse wastu wõitlemine	1.500.000.—
§ 56. Sõjariistad ja nende warustus	16.800.—
Kokku peatükk II	5.727.500.—

Peatükk III.

Administratiivwasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	1.591.100.—
§ 2. Ametsõitute tasu	30.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	77.000.—

§ 15. Kultuuriline toetus	500.000.—
§ 90. Segakulud	5.000.—
Kokku peatükk III	2.203.100.—

Peatükk IV.

Omawalitsusasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	1.166.100.—
§ 2. Ametsõitute tasu	54.500.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	36.000.—
§ 15. Kultuuriline toetus	172.000.—
§ 90. Segakulud	15.000.—
Kokku peatükk IV	1.443.600.—

Peatükk V.

Politsei peawalitsus.

§ 1. Palgad	51.582.600.—
§ 2. Ametsõitute tasu	5.760.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	1.420.000.—
§ 5. Ametnikkude ja tee- nijate warustus	13.000.000.—
§ 8. Kantseleikulud	3.000.000.—
§ 9. Majapidamine	2.500.000.—
§ 10. Wedu	30.000.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	567.400.—
§ 12. Liikuw wara	320.000.—
§ 14. Hoonete remont	25.000.—
§ 15. Kultuuriline toetus	1.000.000.—
§ 34. Hariduslikud kulud	130.000.—
§ 42. Wangide ülewalpida- mine	130.000.—
§ 44. Autasud ja ergutus- rahad	100.000.—
§ 56. Sõjariistad ja nende warustus	100.000.—
§ 90. Segakulud	80.000.—
Kokku peatükk V	79.745.000.—

Peatükk VI.

Piiriwalwe walitsus.

§ 1. Palgad	45.604.300.—
§ 2. Ametsõitute tasu	800.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	1.250.000.—
§ 8. Kantseleikulud	2.165.700.—
§ 9. Majapidamine	2.309.300.—
§ 10. Wedu	165.000.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	262.100.—
§ 12. Liikuw wara	600.000.—
§ 14. Hoonete remont	1.500.000.—
§ 34. Hariduslikud kulud	110.000.—
§ 35. Õpetarbed ja wahendid	50.000.—
§ 42. Wangide ülewalpida- mine	20.000.—

§ 43. Kuritegewuse wastu wõitlemine	950.000.—
§ 54. Toitluswarustus	20.106.200.—
§ 55. Kraamiwarustus	9.000.000.—
§ 56. Sõjariistad ja nende warustus	160.600.—
§ 59. Hobuste terwishoid	440.000.—
§ 60. Sõjalaewade warustus ja korrashoid	3.259.700.—
§ 61. Kindlustustööd	300.000.—
§ 90. Segakulud	83.000.—
Kokku peatükk VI	89.135.900.—

Peatükk VII.

Rekwireerimise ja kahjude hindamise peakomisjon.

§ 1. Palgad	1.324.500.—
§ 2. Ametsõitude tasu	20.000.—
§ 3. Arstiabi ja toetus	40.000.—
§ 90. Segakulud	20.000.—
Kokku peatükk VII	1.404.500.—

Kokku siseministeerium 185.832.900.—

Koosseisud.**SISEMINISTEERIUM.****Keskasutus.**

Juhatus ja kantselei.

Minister	1	36.000.—
Ministri abi	1	28.800.—
Asjadewalitseja	1	18.000.—
Pearaamatupidaja	1	15.300.—
Toompea lossi komandant	1	13.500.—
Ministri adjutant	1	11.700.—
Pearaamatupidaja abi	1	9.900.—
Sekretäär	1	8.700.—
Raamatupidaja	2	7.700.—
Asjaajaja	1	6.200.—
Registraator	1	5.800.—
I järgu arweametnik	2	6.200.—
II „ „	3	5.500.—
Wanem kantseleiametnik	1	5.300.—
Kantseleiametnik	2	5.000.—
Masinakirjutaja	3	5.000.—
Uksehoidja	1	4.500.—
Wanem käskjalg	2	4.500.—
Noorem „	2	4.000.—

Kaitsepolitsei.

Juhatus ja kantselei.

Peawalitsuse ülem	1	21.600.—
Peawalitsuse ülema abi	1	15.300.—
Pearaamatupidaja ja majanduse ülem	1	11.700.—

Sekretäär	1	9.900.—
Registreerimise osakonna juhataja	1	9.900.—
Registraator	2	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Masinakirjutaja	2	4.800.—
Käskjalg	1	4.500.—

Alluwad asutused.

Jaoskonna ülem Tallinnas	1	15.300.—
Jaoskonna ülemad teistes linnades	3	13.500.—
Jaoskonna ülema wane-mad abid Tallinnas	3	10.800.—
Jaoskonna ülema wane-mad abid teistes linnades	7	9.900.—
Jaoskonna ülema noore-mad abid	2	8.700.—
Asjaajaja	4	6.200.—
Wanem kantseleiametnik	2	5.300.—
Agent	40	6.200.—
Käskjalg	4	4.500.—

Administratiivwasjade peawalitsus.

Peawalitsuse juhataja	1	25.200.—
„ „ abi	1	18.000.—
„ sekretäär	1	8.700.—
Üldosakonna juhataja	1	13.500.—
Usuasjade laudkonna juhataja	1	9.900.—
Kodakondsuse laudkonna juhataja	1	9.900.—
Käsusametnik	1	6.800.—
Asjaajaja	2	5.800.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
„	1	4.800.—
Wanem ametnik	1	5.300.—

Omawalitsusasjade peawalitsus.

Peawalitsuse juhataja	1	25.200.—
„ „ abi	1	18.000.—
Linna-asjade juhataja	1	13.500.—
Maa-asjade juhataja	1	13.500.—
Peawalitsuse sekretäär	1	8.700.—
Asjaajaja	1	5.800.—
Kantseleiametnik	1	5.000.—

Politsei peawalitsus.

Juhatus ja kantselei.

Peawalitsuse ülem	1	25.200.—
„ ülema abi	1	18.000.—
Politsei inspektor	1	15.300.—
Politseikursuste juhataja	1	15.300.—
Üldosakonna juhataja	1	11.700.—
Passiosakonna juhataja	1	11.700.—

Wäljamaalaste laudkonna ülem	1	9.900.—
Administratiiv laudkonna ülem	1	9.900.—
Majandus laudkonna ülem	1	9.900.—
Piiripolitsei laudkonna ülem	1	9.900.—
Käsusametnik	1	9.900.—
Üldosakonna asjaajaja	1	6.800.—
Passiosakonna asjaajaja	1	6.800.—
Inspektoriosakonna asjaajaja	1	6.200.—
Raiooniülem	1	6.800.—
Registraator	7	5.800.—
Wanem kantseleiametnik	3	5.300.—
Kantseleiametnik	4	5.000.—
"	3	4.800.—
"	2	4.600.—

Alluwad asutused.

Politseiülem	1	18.000.—
"	3	15.300.—
"	11	13.500.—
Politseiülema abi	2	13.500.—
" "	3	11.700.—
" "	9	10.800.—
Jaoskonnaülem	8	10.800.—
"	15	9.900.—
"	37	8.700.—
Jaoskonnaülema abi	13	8.700.—
" "	12	7.700.—
Terwishoiu jaoskonna ülem	1	8.700.—
Raiooniülem	20	6.800.—
"	171	6.200.—
"	409	5.800.—
Arestimaja ülem	1	7.700.—
" "	3	6.200.—
Arestimaja ülema abi	1	6.800.—
Aadresslaua juhataja	1	6.200.—
" "	3	5.800.—
Politseiülema sekretäär	1	8.700.—
" "	2	7.700.—
" "	12	6.800.—
Asjaajaja	18	6.200.—
"	69	5.800.—
Arweametnik	18	6.200.—
Wanem kantseleiametnik	44	5.300.—
Kantseleiametnik	53	5.000.—
"	58	4.800.—
"	35	4.600.—
Wanem kordnik	239	5.800.—
Kordnik	470	5.500.—
Wangiwaht	52	4.600.—
Käskjalg	20	4.500.—

Rekwireerimise ja kahjude hindamise peakomisjon.		
Peakomisjoni esimees	1	18.000.—
Ajutise komisjoni esimees	1	9.900.—
Sekretäär	1	8.700.—
Rekwireerimisosakonna juhataja	1	9.900.—
Hindamisosakonna juhataja	1	9.900.—
Asjaajaja	1	5.800.—
Registraator	1	5.800.—
Kantseleiametnik	2	5.000.—
"	2	4.800.—
Masinakirjutaja	1	5.000.—
"	1	4.800.—

Pean kõigepealt tähendama, et siseministeeriumi eelarwe on eelarwe-komisjoni poolt õige palju kokku tõmmatud, kui ma ei eksi, üle 100 miljoni. Kuid see vähendamine oli rohkem nägelik, kui tegelik, sest politsei peawalitsuse eelarwe, samuti kaitsepolitsei eelarwe, mis käiwad siseministeeriumi alla, on ainult nelja kuu peale wastu wõetud. Niisama oli ka kriminaalpolitsei eelarwe kohtuministeeriumi juures. Selle tõttu on need kulud märksa kokku tõmmatud. Aga üldiselt peale selle on eelarwe-komisjonis veel mitmes paragrahwis kulusid kokku tõmmatud ja ainult üksikutes osades on mõned suurendused ette wõetud. Eelarwe-komisjoni nimel paneksin Riigikogule ette siseministeeriumi eelarwe sel kujul, nagu ta on ette loetud ja laiali laotatud, ühes koosseisudega wastu wõtta.

Siseministri abi E. Kübarsepp: Teen järgmise ettepaneku. Peatükk IV, § 15 on ette nähtud kultuuriline toetus 172.000 marka. Sellesse summasse kuulub 100.000 marka, mis on määratud walla omawalitsuste arweraamatute formulaaride trükkimiseks. Nimelt kawatsetakse uus arwepidamine sisse seada. See summa, mis pidi olema kantseleikulu dena siseministeeriumi eelarwes, on komisjoni poolt paigutatud kultuurilise toetuse alla selle põhjal, et selle summa peaks saama maakondade liit, kes siis neid formulaare trükkida laseks ja neid laiali saadaks. Siseministeerium kawatseb aga neid ise trükkida lasta ja enne seda, kui maksuma panna, laiali saata, et omawalitsuste arwamisi teada saada. Kui omawalitsuste arwamisi teada on saadud, siis pöörab siseministeerium

maakondade liidu poole, kuulab tema arvamise ära ja siis alles pannakse maksma uus korraldus arwepidamises. Seda teha tuleb igatahes walitsuseasutusel, aga mitte eraasutusel, nagu seda on maakondade liit. Igatahes tuleb ministeeriumil nende formulaaridega tege mist teha, neid kinnitada ja „Riigi Teatajas“ awaldada. Oleks loomulikum küll, kui see summa 100.000 marka kul tiurilise toetuse alt üle wiidaks uude § 8-sse lit. c alla. Sellega saaks ministeerium selle summa oma tarwituseks ja ei peaks seda ära andma liidule. (M. Juhkam, tõe r.: Aga ministee riumi esitajad olid nõus.) Siis olid nemad eksiarwamisel. Minu ja mi nistri teadmisel oleme nõudnud seda sum mat omale. Teiseks on samas para grahwis ette nähtud ka stipendium oma walitsuse stipendiaadile. Üles on wõetud 6.000 marka toetuseks omawalitsuse stipendiaadile kuus. Wahepeal on aga haridusministeerium oma wäljamaal wi iwatetele stipendiaatidele määranud 7.500 marka kuus elukalliduse tõttu, kuna sise ministeeriumi eelarwes on 6.000 marka. Tuleks siseministeeriumi stipendiaadi toe tus tõsta 6.000 m. pealt 7.500 marga peale, mis teeks siis lisana 18.000 marka wälja. Seega oleks minu ettepanek: „Peatükk IV — § 15 suurendada 18.000 marga wõrra ja § 15 üle wiia uude § 8-sse lit. c 100.000 marka“.

O. Gustawson (is.): Awameelsena pean tunnistama, et mina isiklikult tänawu aasta siseministeeriumi eelarwet tea tawa põnewusega ootasin. Mitte ainult sellepärast, et tänawu siseministeeriumi eelarwe oma kokkuseadjale, endisele si seminister härra Einbund'ile arwata wasti osutub wiimaseks postamendiks, kust otsast ta weel enne lahkumist hei dab wiimase pilgu selle tegewuse peale, mis tal seljataga, et siis minna jäädawalt „Kaja“ Kallaste randa ja seal kurta, nagu seda omal ajal Iisraeli lapsed Baabelis te gid. Mitte ainult sellepärast ei oodanud ma põnewusega siseministeeriumi eelar wet. See minek on paratamatu. Seda teed on läinud teisedki põllumeeste wä gewad ja lähewad edaspidigi weel. (K. Einbund, põl.: Jätke mind ra hule.) Ega Teie weel lõpulikult maas ei ole, et Teid puutuda ei tohiks. (K. Einbund, põl.: Ei ole Teil risti jalus enam.)

Teisest küljestki oli põhjust põnewu sega oodata siseministeeriumi eelarwet, sest et eriti selle ministeeriumi tööde üm ber osati omal ajal õhk palawaks kütta. Wähemalt „Waba Maa“ tõi rohkesti sõ numeid selle kohta, kui wäga intensiiv selt siseministeeriumi alamkommisjon töötawat. Lasti koguni oletus lendu: kui teised alamkommisjonid ka sarnase ha sardiga oma asju ajaksid, siis eelarwe komisjonist tulles sootu teise ilme saab, kui tal enne oli. Nüüd pean ma aga isik likult tunnistama, et ma põhjani pettunud olen. Kõigepealt, mis puutub kärpimis tesse, siis peab tõsiasju arwesse wõttes liialdamatult, ja lausa tunnistama, siin on mägi sünnitanud hiire (J. Jaakson, rhw.: Rotid!)

Kui meie lähemalt waatleme kärpi misi ja suurendamisi, mis alamkommis jonis tehtud, siis saaksime järgmise pildi. Wõtame kõigepealt summad, mis sisemi nisteeriumi alamkommisjon eelarwes on kärpinud. Need summad oleksid järg mised: Kõigepealt keskwalitsus. Seal nõuti tänawu aastaks siseministri poolt 6.220.300 marka, alamkommisjoni poolt lubati aga 6.173.300 marka. Järelikult on siin kärpimisi 47.000 marga wõrra ette wõetud. Edasi tuleb piiriwalwe walitsus, see on, peatükk VI, — 93.683.900 marka. Alamkommisjon lubas aga 89.135.900 marka. Järelikult kär biti peatükk VI-dat 4.548.000 marga wõrra. Ja see ongi kõik. Kui meie kokku arwame keskasutuse kärpimis summa 47 tuhat ja piiriwalwe walitsuse 4.548.000 marka, siis saame meie kõik kokku kärpimisi 4.595.000 margalise summa suuruses. Wäga palju seda küll ei ole.

Waatame edasi alamkommisjonis teh tud suurendusi. Kõigepealt administra tiiwastjate peawalitsus. Seal nõuti 1.703.100 marka, alamkommisjon lubas aga 2.223.100 marka. Järelikult on alam kommisjon lubanud rohkem, kui küsitud oli 500.000 marka. Omawalitsusastjate peawalitsuse eelarwes oli nõutud 1.244.200 marka, alamkommisjon lubas 1.443.600 marka. Järelikult 199.400 m. jällegi rohkem, kui küsitud oli. Arwame need summad kokku, siis leiame, et si seministeeriumi alamkommisjon on suu rendusi ette wõtnud Mk. 699.400 üldsum mas, kärpimisi aga 4.595.000 marga suu ruses, nii et kogusummas siseministee riumi alamkommisjon on kärpinud

3.895.600 marka. Minule isiklikult paistab, et see kärpimissumma ei ole sugugi hiilgaw, waid enimem õige wäikene. See ei tee rohkem wälja siseministeeriumi eelarwe üldsummast, kui kõigest 1,2%. 1,2% on siis selle hiilgetöö tagajärg, mille kohta omalajal leiti, et see tohiks koguni eeskujuks olla teistele alamkomisjonidele. Teised alamkomisjonid on aga minu teada suuremaid kärpimisi teinud, kui see kõrgekskiidetud siseministeeriumi alamkomisjon, kuigi mul selle kohta praegu täpseid andmeid käepärast pole. Tõsi, siin wõidaks tulla ja öelda: on wäga rohkesti kärbitud. Kui teie wõtate tänawuse aasta eelarwe, siis leiate, et tänawu aasta siseministeeriumi poolt oli nõutud 323.242.000 marka ja alamkomisjon, samuti ka Riigikogu üldkomisjon on lubanud siseministeeriumile kõigest 185.832.900 marka. Wõiks nüüd öelda: see on ju pöörane wähendamine — terwelt 137.409.100 marka on kärbitud. Aga lähemal waatlemisel osutub see kärpimine otsekoheseks suurendamiseks. Ja selle suurendawa kärpimise juures tababki mind wastne pettus.

On juba kaks päewa pikalt-laialt waieldud, kas politseid ühendada wõi mitte. Suuremaks argumendiks ühendamise poolt on ette toodud kokkuhoidmise wõimalus kulude kärpimise teel. Mina ei wõtnud tähendatud küsimuse kohta sisuliselt sõna ei kohtuministeeriumi eelarwe arutamisel, ei tee seda praegugi. Ma konstateerin waid, et töötatud kokkuhoidmine on tegelikult muutunud enamkulutamiseks. Üldse on tänawu aasta nõutud wälis- ja kaitsepolitseiaparaadi ülespidamiseks 218.985.000 marka. Alamkomisjon lubas kõigest 85.472.400 marka. Nii siis: on kärbitud Mk. 133.512.600 marka. Aga siin ei tohi unustada, et 85.472.400 marka on kõigest $\frac{1}{3}$ eelarwest, tehtud $\frac{1}{3}$ aasta peale. Kaswatades Mk. 85.472.400 marka kolmeka, et saada kätte terve aasta summa, selgub, et terve aasta peale kuluks ära 256.417.200 marka, see on terwelt Mk. 37.432.200 marka rohkem, kui siseminister käesolewaks aastaks ise oli küsinud. (W a h e l h ü e : T a l w e k u u d !)

Ma pooldan ka arwamist, et talwekuud wõib olla weidi kallimad on ja et alamkomisjon on pidanud wõtma eelarwesse mõnes paragrahwis summasid, millised arwatud terve aasta peale ja

mida tarwis ei ole siis enam suurendada, kui politseiaparaat ühtlustatakse ja ühe peawalitsuse alla kokku tõmmatakse. Sellepeale waatamata paistab aga siiski, et alamkomisjon ei ole täitnud neid lootusi, mida ta ise on õigustanud enda peale panema. Alamkomisjon oleks pidanud wastu wõttes eelarwe $\frac{1}{3}$ aasta peale, ometi läbi wiia katsuma kärpimisi siingi, et kartus ei tõuseks, et töötatud kokkuhoidmine politseiaparaadi kaudu osutub waid wagaks jutuks. Nüüd on aga fakt see: $\frac{1}{3}$ aasta peale nõuab alamkomisjon terwelt 37.432.200 marka rohkem, kui alguses nõutud oli.

Edasi ei saa ma jätta konstateerimata, et härra Einbund'ki minule on walmistanud pettumuse. See ei üllata mind siiski. Sest sealtpoolt küljest oleme meie alati pidanud pettumusi kandma. Härra Einbund on mullu ja samuti tänawu Riigikogus mitmel korral rõhutanud, et kui üldse kokkutõmbamisest ja kulude wähendamisest meie ministeeriumides juttu wõib teha, siis olla siin esirinnas sammumas siseministeerium üldse ja politsei peawalitsus eriti.

Kui aga asja waadelda lähemalt, siis selgub, et siin on tegemist mitte kokkutõmbamisega, waid wastuoksi laiutamisega. (W a h e l h ü e K. Einbund'i, põl. poolt.) Ma toon otsekohe andmed, sest Teiega on midu wäga raske waielda. (K. Einbund, põl.: Kui Teie andmeidki ette toote... M. Martna, sd.: ...ega ma ikka ei usu. J. Piiskar, is.: Andmed ei kõnele härra Einbund'ile mitte midagi.) Täna aasta on härra Einbund, siseministeeriumi eesotsas olles, politseiaparaadi — ma wõtan ainult arwesse kaitsepolitsei ja wälispolitsei — ülespidamise kuludeks nõudnud 218.985.000 marka. Läänud aastal läks sama aparaat maksma 217.797.050 marka. Järelikult on tänawu aasta nõutud 1.187.950 marka rohkem, kui mullu. Härra Einbund, ma arwan, see ei ole mitte wähenemine, waid suurenemine. Tegelikult on aga suurenemine weelgi rohkem, kui pidada silmas läinud aasta lisaeelarwet nr. 2. Sealt leiate, et politsei peawalitsusel on wähenenud eelarwesummasid 3.250.000 marga suuruses, suurendatud aga 1.234.000 marga wõrra. Järelikult on läinud aastal eelarwe-summast tarwitamata jäänud Mk. 2.016.000. Kui see ülejääk juurde arwata tänawu-aastasele rohkem-

nõutud summale, siis selgub, et tänawu aasta nõutakse politseiaparaadi peale rohkem, kui läinud aastal tegelikult kulutati $1.187.950 + 2.016.000 = 3.203.951$ marka. Kui härra Einbund nüüdki leiab võimaliku olevat koha pealt öelda, et ometi on tegemist vähendusega, siis peaks ta oma wahelhüüdeid wastawate andmetega põhjendama, muidu ei ütle nad mitte midagi. Sama pilt laiutamisest paistab meile silma, kui wõtame protsentuaalselt politseiaparaadi peale minewad kulud wõrreldiselt üldiste siseministeeriumi peale minewate kuludega. Läinud aastal läks politseiaparaadi peale $217.797.050$ marka, tegelikult aga weelgi vähem, sest $2.016.000$ marka jäi tarwitamata. Aga wõtame kõik selle summa, milline eelarwe korras on mullu nõutud. Selgub, et kaitse- ja wälispolitseiaparaadi ülalpidamise kulud moodustasid mullu $66,9\%$ siseministeeriumi kulude eelarwest. Siinjuures ei tohi aga unustada, et ka piiriwalwe teatawal määral politsei kohuseid täidab ja et politseikulude juurde tuleksid arwata piiriwalwe walitsuse peale minewad summad. Aga mina olen wiimased siit siiski ära jätnud. Nii: läinud aastal moodustas politseiaparaadi peale minew summa üldistest siseministeeriumi peale minewatest summadest $66,9\%$. Täna wu on nõutud $218.985.000$ marka eelarwe üldsummast, see on, $67,7\%$ terwest siseministeeriumi eelarwest. See on suurem protsent, kui läinud aastal. Küll mitte väga palju suurem, aga ometi suurem. Ning seda tahtsingi ma tõestada.

Mitte ainult politseiaparaadi kulud ei ole suurenenud, waid see maksab kogu siseministeeriumi eelarwe kohta. Läinud aastal nõuti siseministeeriumi eelarwe korras $325.162.520$ marka, käesolewal aastal on nõutud $323.242.000$ marka. Eelarwes on tänawu aasta jaoks küll nõutud vähem Mk. $1.920.520$, kui läinud aasta eelarwes. Siinjuures ei tohi aga silmist lasta, et mulluseid eelarwe-summasid lisaelarwe nr. 2 vähendati järgmiselt: peatükk I järele 25 tuhat, peatükk V järele $3.250.000$ ja peatükk VI järele $4.645.000$ marka, kokku $7.920.000$ marga wõrra. Krediidite suurendati sama lisaelarwe korras peatükk I-se järele 25.000 marga wõrra, peatükk IV-da järele 18.000 marga wõrra, peatükk V-da järele $1.234.000$ marga wõrra, peatükk VII-da järele 65.000 marga wõrra, kõik kokku $1.340.000$ marga wõrra. Kui see suuren-

dussumma maha arwata vähendussummast, siis selgub, et siseministeerium on läinud aastal tegelikult tarwitanud $6.580.000$ marka vähem, kui 1923 a. eelarwega lubatud oli. See tähendab: siseministeeriumi 1923 a. tarwitatud krediidide üldsumma oli $325.162.520 - 6.580.000 = 318.582.520$ marka. Ja siit selgub, et siseministeeriumi eelarwe käesolewal aastal on läinud aasta tegelikust eelarwest suurem $4.659.480$ marga wõrra. Ja seda tahtsingi ma tõendada, et siingi põhjuse tahtsingi ma tõendada, et siingi põhjused kelkides ise oma saba on kergitatud.

Siseministeeriumi koosseisu juurde asudes puudutan eelkõige kaitsepolitseid. Eelarwe üldkommisjonis tekkisid pikad waidlused kaitsepolitsei koosseisu kohta. Seal näidati, et kaitsepolitsei palgasummad on tänawu wõrreldes eelmise aasta omadega märksa suurenenud. Küsiti, millest see tingitud. Kaitsepolitsei juhataja härra Sooman püüdis küll wastu waielda, seal ei olla tegemist suurenemisega, waid ümberpöördukt, vähenemisega. Andmed aga näitawad, et seal palku ometi suurendatud on. Nagu eelarwest näha, on kaitsepolitsei koosseisu tänawu aastal üles wõetud uusi ametnikka — 40 agendi. Läinud aasta koosseisus puudusid need. Siseministeeriumi tollaegne juhataja härra Einbund kaitses sel korral agentide koosseisust wäljajätmist sellega, et agente ei saawat koosseisu üles wõtta, sest see olla riiklik saladus. Täna wu on aga agendid koosseisu üles wõetud. Siamaani ei ole meie weel näinud, et Eesti riik selle tagajärjel oleks hukka läinud. 40 agendi palgaks on tänawu ette nähtud 6.200 marka kuus. Peale selle saawad aga kaitsepolitseiametnikud teatawasti 25% suuruse palgalisa. Nende palk on kuus 6.200 marka ja 1.550 marka, see on kokku 7.750 marka. Kokku läheks 40 agendi palgaks aastas, 13 kuud arwatud, $4.030.000$ marka. Läinud aastal, kui agendid puudusid, oli kaitsepolitsei palgaparagrahw $5.577.550$ marka. Pange siia juurde 40 agendi palgasumma, siis saate $9.607.550$ marka ja mitte rohkem. Täna wu aasta eelarwes aga nõutakse palkadeks $9.821.400$ marka, see on, 213.450 marka rohkem, kui läinud aastal. Suurendus ei ole iseenesest väga suur, kuid ma tõin selle ette, et weel kord näidata, kui kergel käel ja wähe usutawate andmetega ametkondade esitajad armastawad esineda komisjonides ja Riigi-

kogus. Mina arwan, et Riigikogu ise peaks terawamalt peale käima, et ametkondade esitajate poolt Riigikogus ette kantud andmed usalduswäärilised oleksid. Waadeldes kaitsepolitseiametnikkude koosseisu, näeme, et kõigile kõrgematele ametnikkudele on palka kõrgendatud. Meie waidlesime kaitsepolitseile lisapalga määramise wastu 25% suuruses, siis kui wastu wõeti riigiametnikkude ja -teenijate palgaseadus. Enamuserakonnad aga leidsid, et on tarwis kaitsepolitseinikkudele rohkem maksta, kui teistele ametnikkudele. Tehti üks üldine shest ja öeldi: neil olla raske wastutusrikas töö, nad walwawat ööd ja päewad, sellepärast tulla neile rohkem palka maksta. Milles aga see töö „koorem“ ja „raskus“ seisab, seda ei tahetud wõi ei osatud lähemalt esitella. Praegu on aga lugu tõsiasjaliselt nõnda, et kaitsepolitseinikkude suureks ja raskeks pasundatud töö tegelikult osutub „tööks“ hanijalus. Seda otsitud ja kergekaalulist „tööd“ premjeeritakse 25% lisapalgaga. Sellest eesõigustusest ei ole aga nähtawasti endisel siseministeeriumi juhil weel mitte willand olnud, waid tänawuses eelarwes on kõigile kõrgematele kaitsepolitseiametnikkudele palka märksa kõrgendatud. Jaoskonnaülemate palk Tallinnas on tõstetud 13.500 marga pealt 15.300 marga peale. Mullu oli ülemate abide palk 8.700 marka, tänawu aga 10.800 marka. Edasi said jaoskonnaülemate abid teistes linnades 8.700 marka, tänawu aastal on nende palgaks wõetud 9.900 marka. Jaoskonnaülemate nooremad abid said enne 6.800 marka, tänawu aastal aga 8.700 marka. Pange siia juurde weel 25% lisatasu, siis näete, et kaitsepolitseiametnikud saawad wõrdlemisi suure palga. Meie oleme alati rõhutanud, et sarnane palkade kõrgendamise tee otstarbekohane ei ole. Nopitakse wälja üksikud ametnikud ja kõrgendatakse neile palka. See on heategu ainult üksikuile suurema hulga arwel. Siseministeerium, kes kaitsepolitsei wastu alati äramääramata hea ja eriti helde on olnud, on tänawu aasta tarwilikuks luge nud oma armu ja heldust palgakõrgendamise ga eriti alla kriipsutada. Ja sellega on leppinud enne ja lepib tänawugi Riigikogu enamus, kes siia maani on jaganud siseministri armumist kaitsepolitseisse ja kõike neid konsenkwentse, mida siit tõmmatakse. Peale põhipalga ja lisatasu saawad kaitsepolitseinikud weel

ergutusrahased, mis eest ja milliste normide järele, seda mina muidugi ei tea. See on jällegi riiklik saladus, mille juurde mind kui opositsioonilist „äraandjat“ ei lasta. (J. Hünerson, põl.: Wäga ilusasti nimetate iseennast.) See nimetus on Teie terminoloogia järele arwatud.

Siseministeeriumi kaitsepolitsei eelarwe osas on üks paragrahw, mida nimetatakse „kuritegewuse wastu wõitlemine.“ Selle nimetusega ei ole siseministeeriumil kunagi eriti õnne olnud. Üleminewal aastal nimetati seda paragrahwi: „toetusraha riigi waeste wastu wõitlemiseks.“ Pärast seletati: see olla trükimiga, pidada olema: „riigiwastaste“ wastu wõitlemiseks.

Mullu oli see paragrahw ristitud „poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemine.“ Selleks otstarbeks oli määratud mitte enam ega vähem kui 10 miljonit Eesti marka. Siin kohas pean ma taas rõhutama, et meil mullu kõigi pealekäimiste peale waatamata, ei siseministeeriumi alamkommissjonis ega eelarwe üldkommissjonis korda ei läinud täpseid andmeid saada selle kohta, mis otstarbeks neid summasid tarwitada tahetakse. See olla riiklik saladus ja tulla kui sarnane warjul hoida. Kõrwalt on aga ühte-teist kuulda olnud mõne sarnase summa määramiste kohta. Teatakse kõnelda, et on kõrgematele kaitsepolitseiametnikkudele määratud suured ergutusrahad. 1922 aasta kohta teatakse rääkida, et Wiktor Kingissep'a tabamise ja mahalaskmise puhul olla kõrgemaid kaitsepolitseiametnikka õige suurte summadega premjeeritud. Kui suurtega, see on jällegi riiklik saladus, mida meie eest warjata püütakse. (A. Jõeäär, sd.: Aga kui palju sai siseminister?) Samuti on teada ustawast allikast saadud andmete põhjal, et läinud aastal Kreuks'i mahalaskmise puhul mahalaskja olla saanud suurema tasusumma, täpset summat ma ei tea, aga räägitakse midagi 50.000 Eesti margast. Seda teab härra siseminister, aga ta waikib ega mõtlegi wastata, näib, et sarnane premjeerimine ehk pearaha maksmine lubamata on. Kaitsepolitseiametnikud saawad juba kord kõrgemat palka wõrdlemisi wäikese töö eest. Selle töönatukese eest, mis nad teinekord ehk teewadki, tagantjärele tulla ja ergutusena pearaha maksta on enam kui ülearune. Ma arwan, et meie riigil tänawu

aasta on eriti palju teisi vajadusi, kuhu hädasti ära kuluks see raha, mis tahetakse maksta ergutusrahaks kaitsepolitsei ametnikkudele.

Aga veel rohkem selgus eelarwe üldkommisjonis waidluste puhul. Seal teati rääkida, et käesolewa paragrahwi summadest, tähendab 10 miljonist margast, mis on ette nähtud poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemiseks — ma rõhutan eriti „poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemiseks“, sest see annab asjale pärastpoole pikantse maigu, — sellest 10 miljonist margast olla makstud muuseas tasu ka Petserimaa rahwawalgustajale ehk ristijale Johannesele, wäga lugupeetud härra Sommer'ile. Siseminister katsus eelarwe-kommisjonis küll seletada, et need etteheited põhjendamatud, ja et härra Sommer siseministeriumi kaitsepolitsei summadest awanise saanud ei olla, kuid kõigi nende salgamiste peale waatamata jäi, vähemalt minule isiklikult tunne, et endine siseminister siis rohkem tõtt kõneles, kui ta siseministeriumi alamkommisjonis oli sunnitud tõendama, et on siiski antud härra Sommer'ile teatud awansid. See wõib ju siseministri arwamise järele täiesti tarwilik olla, et härra Sommer tuleb ametisse panna, kui Eesti asja eest wõitleja Petserimaal. Aga meie arusaamise järele on see lihtsalt skandaal, kui seesuguse töö tegemiseks, mida härra siseminister ise nimetab Eesti rahwusliku kultuuri kaitsetöök, antakse toetust fondist, mille nimi on „poliitilise kuritegewuse wastu wõitlemine“. Juba allikas, kust need summad tulewad, annab kultuurilisele tööle, mida härra Sommer Petserimaal toimetab, pentsiku kõrwalmaitse. Ma usun, et siseministeriumi juhtiwad jõud juba lugupidamisest rahwusliku kultuuri wastu oleksid pidanud härra Sommer'i töö tasumiseks otsima teistsugused allikad, kui need, milliste sooned ulatawad kaitsepolitseisse.

Ühtlasi selgus, et samastest summadest, — mitte küll läinud aastal, aga waremalt, — on makstud toetusraha teatud Wene waimulikkudele ja salmilauljatele, wist selleks, et nad Petserimaal teeks rahwuslikku poliitikat. Mina kardan wäga, et sarnane rahwuslik poliitika, mida tehakse kaitsepolitsei summadega, wäga omapärane rahwuslik poliitika on, ja et see poliitika anda ei suuda neid tagajärgi, mida seal saada loodetakse, waid diametraalselt wastupidiseid. Juba toe-

tussummade allikad wiiwad tahtmata mõtte peale, et siin on rohkem tegemist marurahwusliku poliitilise agitatsiooniga, kui rahwusliku kultuuri edendamise tõsise tööga, oma rahwusliku asja wääri- lise kaitsmisega.

Mööda minnes lubatagu veel tähendada, et härra Sommer'il, üldse kuidagi ei wea. Ta oli kord siseministeriumis kui päris ametnik, pärastpoole kui wabapalgaline, siis kui stipendiaat. Ajad ähwardawad minna järjest kitsamaks. Sellest siis katsed talle taas luua katsuda weidi kindlam jalgealune. Hiljuti oli üldkommisjonis arutamisel uute liignimede panemise seaduseelnõu. Seda elnõu põhjendas lõpmata pateetiliselt ja suurima hooga härra Luur, aga wäga wäikese tagajärgiga: kui elnõu hääletamisele tuli, siis hääletas selle poolt ainult härra Luur üksi, teised kõik wastu. Kurjad keeled teawad kõneleda, et selle elnõu kaudu olla tahetud härra Sommer'ile luua uus tegewusala, mis temale oleks wõimaldand, wallast walda sõites, korraldada ümberristimise talguid. Selle tööga on ju härra Sommer Petserimaal nähtawasti nii wäga harjunud. Üldkommisjonis leiti mitte ainult pahemalt tiiwalt, waid ka teiste erakondade poolt, et enam kui pentsik on nimede ümbermuutmisi talgute wiisi korraldama hakata. Ja see oligi põhjuseks, mikspärast üldkommisjon rõhuwa enamusega härra Luur'i kaaluwa hääle wastu selle elnõu tagasi lükkas. Kas aga uus walitsus sellega rahule jääb wõi mitte, seda on muidugi raske praegu ette öelda. Meie tahaksime aga siiski loota, et uus walitsus hädalisemaidki asju leiab, kui et liignimede muutmist talgute wiisi arendama hakata. (M. Martna, sd.: K a s t a o m a n i m e k a m u u t i s ?) Siia maan ei ole mina „Riigi Teatajast“ ega mujalt mitte kuulnud, et härra Sommer teoga oleks teistele eeskujuks olnud. Aga üks ütle ju waimulikudki: tuleb käia mitte meie tegude, waid meie sõnade järele. (W a h e l h ü ü e p a r e m a l t p o o l t : K u s t T e i e n i i h ä s t i s e d a p ü h a k i r j a t u n n e t e ? N a e r . — S e g a s e d w a h e l h ü ü d e d .)

Eelarwe üldkommisjonis katsusin mina selgusele jõuda, milleks tahetakse kaitsepolitsei tänawuse eelarwe § 43 ettenähtud 4.500.000 marka tarwitada. Andmeid selle kohta mulle ei antud, ja ma kahtlen wäga, kas need andmed alamkommisjo-

milgi käsitada olid. Kaitsepolitsei eelarwe on samuti, nagu välispolitsei eelarwegi alamkommisjoni poolt vastu wõetud ainult $\frac{1}{2}$ aasta peale. § 43 on lubatud 1.500.000 mk. see on täpselt üks kolmandik. Alamkommisjoni on nähtawasti leidnud, et see on üks püha summa, mida milgi tingimisel kärpida ei tohi. Meie aga arwame enne kui pärast, et kui see kredijt tänawu tarwitatakse samaseks „töök“, nagu siamaani, siis see summa wäga hästi ära jääda wõiks, Eesti riigis ei läheks selle tagajärjel midagi katki.

Kaitsepolitsei olemasolu ja ta kõrge palga põhjendamiseks toodi nii läinud aastal kui ka tänawuaasta eelarwe-kommisjonis hulk üldpõhjendusi ette: tööd olla lõpmata palju, ülesanded rasked jne. jne. ilma lõputa. Aga konkreetsed andmed selle suure „töö“ kohta kaaluwad ometi õige wähe. Tuuakse ju ette: Terwe rida inimesi olla arreteeritud. Aga arreteerimiste hulk ei näita igakord kaugegtki mitte, et see töö tarwilik oleks. Sotsiaaldemokraatliku kui ka meie rühma poolt on, eriti wiimaste sündmuste puhul rõhutatud, kuidas siin kaitsepolitsei tööd otsib selleks, et aga hästi suurt arreteeritute arwu näidata. Tõepoolest, kui wõtta see wiimane suur noos, mida suurendatakse weel siamaani, siis peab ütleva, et vähemalt 50% arreteerituid oleksid wõinud rahuliselt kodus olla. Neid oleks wõidud wäga ilusti kodus üle kuulata ja ei oleks mingit tarwet olnud neid kas maakonnalinnas wõi siia Tallinna kokku kuhjata. Need inimesed ei oleks oma elukohast mitte kuskile läinud. Kaitsepolitseil oli kord jälle wõimalus demonstreerida oma suurt tööhimu ja lusti, ning mis seal siis muud — kui kraest kinni ja pokri. Tagajärjed on ju käes: wangimajad on lõhkiminemiseni täis. Wõib olla sellepärast ongi ehk arreteerimine vähemaks jäänud. Meie tahaksime küll loota, et kohtuprotsess, mida nüüd rutem lubatakse kui harilikult, suurema hulga neist inimestest leiab süütud olema. Sest need põhjendused, mis härra Einbund siin omalajal ette kandis, on sarnast laadi, nagu härra Einbund'i seletused alati — neid tõsiselt wõtta on wõimatu.

Siit kõnetoolilt olen mina isiklikult ja on ka teisedki Riigikogu liikmed puudutanud teatud andmeid, mis härra Einbund awaliku hääle kaudu ilma saatis. Ma ei suuda aga keelduda kiusatusest, neid andmeid siin weel kord puudutada nii, nagu

härra Einbund nad ette on kandnud ajakirjanduse esitajatele. Härra Einbund ütles teatawasti: „Osa kirjawahetust käis III-dale internatsionaalile lähedal seiswa saatkonna kaasabil diplomaatilistes pakides, samuti on dokumentaalselt kindlaks tehtud, et kominternile on saadetud Eesti rahwasaadikute — kommunistide allkirjadega kirjad, rahalise toetuse saamiseks, palwega wastuseid saata ühe III-dale internatsionaalile lähedal seiswa diplomaatilise esituse kaudu.“ Pärast tekkis selle jutujamamise tagajärjel konflikt ühe kohaliku saadiku ja meie tolleaegse välisministri ja praeguse Riigivanema härra Akeli wahel. Ja see wahejuhtumine likwideerus kirjaga, millest mina paar lõiget ette loeksin:

„Andmete järele, mis ma saanud, on siseminister Teie poolt ettetoodud seletustega Eesti ajakirjanduse esitajate ees esinenud, toetades temale esitatud esialgselt kontroleerimata andmetele, mis põhjalikul uurimisel kinnitust ei leidnud, mille tagajärjel ministri järeldused ja neil baseeruwad Teie poolt ettetoodud tema seletused, olid ekslikud.“

Ja edasi:

„Sellepärast loen oma kohuseks awalada ettetulnud wahejuhtumise puhul Teile, härra täiswolituslik esitaja, Eesti Wabariigi Walitsuse nimel kahetsust.“

Meie arwame, et tõsiasjad peaksid jääma tõsiasjadeks, waatamata kas nad on sisemiseks tarwituseks wõi wäljaweo kaubaks. Kui kontroleeritud fakte ei ole, kui nende tõsiduse juures kahelda wõib, siis peaks härra siseminister vähemalt ettewaatlik ja korrekt olema, kui ta ajakirjanduse esitajaid informeerib. Sest mis see siis lõppude-lõpuks oieti on? Üks walitsuse esitaja ütleb must walge peal, et andmed, mis teine walitsuse liige on andnud teatud punkti kohta, kontroleerimata on olnud. Härra välisminister läheb ja wabandab. See on informatsiooni teatud osa kohta, kes ütleb aga, et kogu see jutt kommunistide kihutustööst riigikorra kukutamiseks samuti baseerub andmetel, mis „esialgselt kontroleerimata.“ (E. Werman, rhsw.: Noh, ega ta nii ei ole! K. Einbund, põl.: Teie olete päris jultunud rahwasaadik!) Ma saan aru, et sarnased tõsiasjad härra Einbund'i rööpast wälja löö-

wad, aga tõsiasjad jääwad selle peale waatamata tõsiasjadeks. Jämeduste ütlemisega ei lükata midagi ümber. (K. Einbund, põl.: Kas Teie olete eestlane, wõi kominterni tegelane?) Ma wõin Teie rahuldamiseks, härra Einbund, öelda, et ma kominterni tegelane ei ole, et ma aga loen iseendast mõistetawaks, et ajakirjandusele antud informatsioon peaks wastama faktidele. (K. Einbund, põl.: Teie mõtlete, et see teisiti on.) Härra Einbund, ma arwan, et Teie teete walelikuks mitte minu, waid selle walitsuse liikme, kes Teie taktituse pärast Kanossasse minema pidi. (K. Einbund, põl.: Ma arwan, et Teie, kui kominterni endine tegelane, peate paremini teadma, kuidas need asjad käisid!)

Ma rõhutan weel kord: siit tuleme nüüd küsimuse juurde, kui palju üldse wõib uskuda neid andmeid, millised härra Einbund tol korral esitas ajakirjandusele. Wähemalt selle wahejuhtumise põhjal peame meie õige tõsiselt kahtlema, kas härra Einbund teistelegi andmetele oma poolt wärwi juurde ei lisanud, rohkem kui see andmete tõsiasjalikule küljele tarwilik on.

Ühtlasi tahaksin ma siin juures lühidalt riiwata härra Einbund'i wiimast poliitilist aktsiooni. Ma tähendasin juba kord ühe arupärimiskoosoleku tarwilikust põhjendades selle peale, et meie rühma arwates härra Einbund wäga ebaktiilise sammu on teinud, kui tema oma walitsemise wiimaseid tunde kasutas selleks, et maha saada poliitilise aktsiooniga, mille poliitiline ulatus määratu suur. Waewalt mõni päew enne Wabariigi Walitsuse tegelikku ametist lahkumist, selle Wabariigi Walitsuse, mis Teie enda parteisõprade seletuse järele juba ammu poliitiliselt surnud oli, paar päewakest enne oma tegelikku lahkumist wõtab härra Einbund kätte ja sulub üheainsa shestiga ei enam ega vähem kui 229 töölisühisust Eestis. Tema poliitilised sõbrad aga tulewad ja ütlewad, et selle poliitilise sammu kohta ei saa teie isegi seletust pärida, sest et Wabariigi Walitsus poliitiliselt enam ei wastuta. Sarnaseid asju wõib ju kõnelda, aga selle juures tuleb siis enne loogika peale wilistada. Kui leitakse, et poliitiliste aktsioonide eest ei saa lahkuwat walitsust wastutama panna, siis on see iseenesest

selge, et see lahkuw walitsus ei tohi enesele oma wiimasel tunnil suuri poliitilisi aktsioone üldse lubada. See on meie arusaamise järele selge, nagu kaks korda kaks on neli.

Härra Einbund aga on enne käinud, ja käis wist seekordki oma eriloogika järele, mis ühele juristile kaugeltki mitte auks ei ole. Ma ei taha selle küsimuse juures pikemalt peatada. See sünnib siis, kui uus walitsus tuleb ja wastab härra Einbund'i pattude eest.

Mööda minnes ei saa aga jätta tähendamata, et härra Einbund isegi ei tunne sulatud töölisühisuste konstruksiooni. Tal ei ole selge wahekord kohapealsete ühisuste ja keskkoonduste wahel. See wahekord on aga sarnane, et Eestimaa töörahwa partei, samuti ka „Spartakus“, on loodud süsteemi järele, kus osakonnad registreeritakse keskkoonduuse kaudu, ilma et neil iseseiswat põhikirja oleks. Siin on tõesti mõeldaw see, et keskkoha suludes automaatselt kinni kukuwad ka kõik osakonnad kohtadel. Kui aga tulakse sellesama mõõdupuuga tööliste üldliidu ja üleriikliku maatöölise liidu juurde, siis lastakse märgist kaugelt mööda.

Maatöölise liit on konstrueeritud teisiti. Iga töölisühisus koha peal on iseseiswalt registreeritud, omab oma iseseiswa põhikirja. See ühisus ei kuulu igal tingimisel automaatselt üleriiklikku liitu, waid ainult siis, kui nad wastawa otsuse teinud ja liikmemaksu maksnud. Wõib olla töölisühisusi, kes üldse ei teagi, et sarnane keskkohat Tallinnas olemas on. On olemas terve rida töölisühisusi, kes aastate kestes ei ole maksnud liikmemaksu maatöölise liidule Tallinnas. On terve rida töölisühisusi, kes ei ole ühelegi kongressile oma esitajat saatnud, kes järjelikult ei tunnista ühtegi otsust, mis maatöölise üks wõi teine kongress on teinud. Kui nüüd tullaakse ja öeldakse, et keskkoha sulgumisega tulewad automaatselt kinni panna needki maatöölisühisused, mis sulatud keskkohaga ei ole seotud ei maksuaktsioonidega, ei registreerimisega ega millegi muuga, siis arwame meie, et härra Einbund kui jurist seisma jääma ja mõtlema peaks, kas niiwiisi edasi raiuda wõib, muidu peaksime meie kahtlema tema kui juristi erapooletuse ja loogika juures.

Seesama maksab töölisühisuste üldliidu kohta. Seal on samuti ühelt poolt

registreeritud töölisühingud ja teiselt poolt üldliit. Töölisühingud wõiwad kuuluda wõi mitte kuuluda üldliitu. Nende kohta ei ole igal tingimusel makswad üldliidu juhatused ja seisukohad. Selle peale waatamata on raiatud sõlm ühe rop-suga: keskkohd on kinni — tulewad automaatselt sulguda kõik ühingud kohtadel.

Siin juba tähendati küsimuse kohta käiwa arupärimise põhjendamisel, et muuseas on härra Einbund otsekohe paugu pealt kinni pannud terve rea sarnaseid töölisühisusi, mis aastate kestes ühtki koosolekut, ühtki piduõhtut korraldanud ei ole. Samuti näidati, et on loetud kommunistlikkudeks terve rida töölisühisusi, kus kommunistid absoluutselt on puudunud. Nüüd aga tuleb kinnipanija, härra Einbund ja seletab, et kõik need töölisühisused, kes selles suunas lillegi liigutanud ei ole, waid just selle wastu, kommunistide wastast joont on pidanud, tihti peale olla kommunistlikud ühisused ja tulla jalapealt kinni panna — nemad olla kippunud Eesti riiklikku korda wägiwaldselt kukutama. Kui seda mõni lihtsurelik wäidaks, siis wõiks seda iseloomustada kui lapsikut rumalust, et aga jurist seda seletab, siis ei tea ma tõesti mitte, kuidas sarnast üleaisa löömist karakteriseerida. (M. Martinson, põl.: Kas Te teate ka, kui palju Teie kõned maksma lähewad?) Seda ei ole mina välja rehkendanud. Esitage aga mulle enne see arwe, kui palju omal ajal maksma läksid Teie sõidud Hiiuma parunite täkkudel, siis muretsen mina Teile Riigikogu kantseleist teated oma saadud kuupalga kohta. (M. Martinson, põl.: Ma wõin oma taskust ka mõne sõiduraha Teile maksta.) Teie wõite oma tasku kõige täiega endale jätta.

Et härradele põllumeestele wastu tulla, siis lõpetan ma kaitsepolitsei küsimuse käsitamise. Ma arwan aga, et ma liialt patustanud ei ole, pikemalt peatades politseiaparaadi juures, sest siseministeeriumit wõib tema eelarwe põhjal täie õigusega nimetada politseiministeeriumiks. Kui terwelt 67,7% kuludest läheb politseiaparaadi ülewaldamiseks, siis wäärrib see kallid aparat lähemat waatlemist.

Politseiaparaadi käsitamine olgu see kaitsepolitsei, välispolitsei, raudteepolitsei, wõi, nagu härra Einbund leidlikult tä-

hendas — õhupolitsei, maaalune politsei wõi isegi pilwepolitsei, — kõigi nende politseide tööde rakendamine on siseminister härra Einbund'i aja niiwõrd ära wõtnud, et tal ei ole nähtawasti ka kõigeparemal tahtmiselgi aega jätkunud muude asjadega tegemist teha.

Selle politseiministeeriumi alla on aga antud teised wäga tähtsad funktsioonid. Wõtke näiteks administratiwasjade peawalitsus, mille ülesanded peaksid leidma kaaluwamat tähelpanu siseministeeriumis. Siis weel omawalitsusasjade peawalitsus. Meie peame konstateerima, et omawalitsuste küsimuste lahendamiseks siseministeerium kuigi palju ära teinud ei ole. Härral siseministril on rohkem südame peal seisnud politseinikkude mõõgad, nende mundrid, kaitsepolitsei lisapalgad, ergutusrahad jne., aga wallad ja maakonnad on siseminister ära unustanud — puude tagant ei ole ta metsa näinud.

Juba aastate kaupa on räägitud sellest, et oleks aeg maksma panna omawalitsuste seadustik — walla, maakonna ja linna omawalitsuste seadused. Omal ajal töötati välja wastawad seaduseelnõud ja esitati Riigikogule 8. nowembril 1922 a. Samal aastal anti need seaduseelnõud omawalitsuse komisjoni ja sinna nad jäidki. Selle seaduseelnõu arutamise puhul pöörati linna- ja maakonna omawalitsuste poole, et need seaduseelnõu kohta seisukoha wõtaksid. Omawalitsused rühutasid pea ühel meelel, et mitmed põhimõttelised seisukohad neis seadustes neile wastuwõtmatud on. Sellepärast wist jäigi nende seaduste arutamine omawalitsuse komisjonis lonkama.

Esimene Riigikogu läks laiali. 13. märtsil 1923 a. anti kõik need kolm seaduseelnõu: walla-, maakonna- ja linna omawalitsuse seaduseelnõu Wabariigi Walitsusele tagasi. Mis oli nüüd loomulikult oletada kui see, et siseministeerium oleks pidanud ruttama, üldist tarwet arwesse wõttes, nimetatud seaduste uuesti esitamise Riigikogule kas endisel wõi jälle ümbertöötatud kujul. Siiamaani ei ole seda aga tarwilikuks peetud teha. Kui ma selle küsimuse eelarwe-komisjonis üles wõtsin, siis seletas härra siseminister: olla ebaõigè wäide, nagu oleks I Riigikogule esitatud seaduseelnõud halwad olnud. Need seaduseelnõud olla hästi kokku seatud, seal ei olla midagi waja muuta. Järelikult oleks wõidud otsekohe esitada need seadused II Riigiko-

gule. Teine Riigikogu on läinud aasta juunikuust saadik koos olnud. Aga selle aja kestes ei ole Riigikogu näinud ühtainustki nimetatud seaduseelnõudest. Kus nad on, kas nende ümbertöötamise kallal töötatakse, kas nad juba walmis on ja miks neid Riigikogule ei esitata, seda ei ole öelnud siseminister eelarwe-komisjonis mitte. Ma loen tarwilikuks seda küsimust puudutada, eeldades, et uus walitsus peaks wõtma selle küsimuse kiiremale lahendamisele, kui seda teinud on lahkunud walitsus. Küsimus on äärmiselt kiire ja wiiwitada temaga ei tohi.

Siin juures olgu mööda minnes puudutatud weel üks wäiksem küsimus. Siseminister on asunud seisukohale, et alewikud ei tohi osa wõtta maakonnanõukogude walimistest. Milline seaduslik alus tal selleks on olnud ja on, seda meie ei tea. Pahemalt tiwalt on oletatud, ja nähtawasti päris õieti: selle seletuse tagamõtteks on olnud kartus, nagu wõiksid alewikud liiga palju pahempoolist elementi maakonnanõukogudesse sisse saata aidata. Nüüd on aga lugu nõnda, et kunni siinamaani alewikud järelwalwe korras aluwad maakonnanõukogule. Mõnes küsimuses erinewad nad küll ses suhtes waldadest, aga peajoones on alluwas ühesugune. Ja sellepärast tuleks päris tõsiselt kaaluda, kas on seaduslikult põhjendatud see, kui alewikud ilma pikema jututa maakonnanõukogu walimistest osawõtmisest kõrwaldatakse. Siseminister oleks siin küll päris targasti teinud, kui tema selle küsimuse lahendamiseks oleks pööranud Riigikohtu poole. See oleks olnud palju mõistlikum töö, kui jant Tallinna linnawolikogu walimiste ümber, wõi jälle katsetegemine Pärnu maakonnanõukogu liigete pokripanemiseks, wõi Paide maakonnanõukogu otsuste protesteerimine. Need katsed kõik on korstnasse lendanud. Seal on asjata tööd tehtud ja waimu näritud. Kus aga tõesti oleks waja olnud tööd teha, pakilisi küsimusi lahendades — seal ei tehta seda teps.

Samuti teraw on omawalitsuste maksuküsimus. Ei ole wist üht ainustki Riigikogu liiget, vähemalt nende hulgas, kes on maalt, kes saaksid tulla ütleva, et on maakonnawalitsuste, samuti linna-, alewi- wõi wallawalitsuste rahalised asjad kõige paremas korras. Nad ei ole seda. Wallad, samuti maakonnad töötawad aastast aastasse suurte puudujääkidega. Ei teata tänapäewgi, kuidas oma eelarwet ots-ot-

saga kokku saada. (A. Tupits, põl.: Miks pärast töötawad nad puudujääkidega?) Härra Tupits, nad töötawad sellepärast puudujääkidega, et härra Einbund'il ei ole politsei kallal muntserdades aega üle jäänud omawalitsuse maksuküsimustega tegemist teha.

Lubatagu mul ühtlasi pisut peatuda ühe sama küsimusega ühenduses olewa seaduseelnõu juures, mis Riigikogu poolt juba wastu wõetud. Ma mõtlen walla-omawalitsuste puudujääkide katmise seadust. See seadus anti nowembrikuus Riigikokku ja wõeti wastu detsembrikuus, nii siis aasta lõpul. Minu arusamise järele ei tohiks siseministerium jätta sarnaseid asju nii wiimase weerandi peale. Siis kui Riigikogu pühade waheaja laialimineku elewuses, tuleb härra Einbund oma puudujääkide katmise seadusega. Loomulik, et Riigikogu ei saanud lahkumiseelses elewuses sellele küsimusele wäärilist tähelepanu kinkida. Kui oleks tõsiselt tahetud asja otstarbekohasemalt lahendada, siis oleks siseminister pidanud selle seaduseelnõu kaugelt warem ette panema, et Riigikogule wõimaldada küsimust põhjalikumalt kaaluda.

Härra Hünerson tähendas wahele, et olla juba ammugi Riigikogule esitatud omawalitsuste ajutise maksuseaduse eelnõu. Nimetatud seaduseelnõu on Riigikogule esitatud 14. weebbruaril 1924 a. ja anti omawalitsuse komisjoni 20. weebbruaril 1924 a. (J. Hünerson, põl.: Juba esimene Riigikogu sai.) Härra Hünerson, olge nii lahke ning waadake wastawast registrist järele, wõib olla, et Teiegi siis oma õiguse juures kahtlema hakkate.

Küll aga lubati see seadus juba ammu. Teatawasti tegi härra Einbund sügisel kõigile walla omawalitsustele korralduse: need lükaku eelarwe kokkuseadmine edasi 1. märtsini käesolewal aastal. Selleks ajaks katsuwat tema Riigikogu kaudu ka maksma panna omawalitsuste maksustamist hõlbustawa seaduse. Esimene märts tuli kätte, aga mis tulemata jäi, oli lubatud seadus. Kogu see ilus lubadus, see waldade walge laewa jutt lõppes sellega, et siseministerium hiljuti korralduse tegi: wallad seadku oma eelarwed kokku endistel alustel. Kui kord lubatud seadus maksma pandawat, eks wõida ju siis tulla lisaelarwetega. Katki ei olla selle tagajärjel mitte midagi.

Aga katki on kohtadel väga palju. Kes omawalitsuses tegew olnud, see teab väga hästi, et on suur wahe, kas wõtta sisse maksud korraga, wõi kaks-kolm korda aastas. See toob omawalitsustele hulga asjatut tööd ühelt poolt ja teeb teiselt poolt kodanikkudele lõpmata palju tüli ning asjata käimist. Seda kõnelewad kõik kodanikud, kes omawalitsuse tööd tunnewad ja keskkoha saamatuse all kannatama peawad. Ma kannaksin ette „Postimehest“ nr. 83, 25. märtsist käesolewal aastal wastawa sõnumi. Seda peaksid eriti tähele panema põllumeestekogude mehed. Need härrad ütlewad ju, et vähemalt 60% kodanikkudest waldades nende seljataga seiswat. Kui see tõesti nõnda on, siis peaksid need härrad eriti huwitatud olema walla omawalitsuse muredest. Kuid siamaani on nad olnud mures waid oma pankade ja pottide pärast. Walla omawalitsuste hädadest aga minnakse mööda, nagu ei oleks neid teps. „Postimehes“ kirjutatakse selle kohta järgmist:

„Nagu teada, tulewad ministeeriumi teadaande järele walla ja alewi eelarwed esimese märtsi asemel endistel alustel kokku seada esimeseks aprilliks, kusjuures on wõimalus jäetud lisaelarweid kokku seada, kui peaks uus maksuseadus, mida niipea weel Riigikogus ei suudeta läbi arutada, muudatusi tooma.

Seda teadet lugedes ei saa mitte awaldamata jätta pettumuse tunnet, mis niihästi mind, kui ka kõiki omawalitsuse tegelasi, kellega selles asjas olen mõtteid wahetanud, on tabanud.

Kui läinud aasta lõpul ministeerium Riigikogule eelarwe puudujääkide katte-seaduse eelnõu esitas, leidis ajakirjandus, et see kuigi hilja, siiski tõenduseks on, et ministeeriumis arusaamisele on jõutud, et praegune walla ja alewite maksuseadus äärmiselt puudulik on ja põhjalikku muutmist nõuab. Peaaegu samal ajal, kui nimetatud eelnõu Riigikogule esitati, anti walla ja alewiwalitsustele teada, et sise-ministri korraldustel pikendatakse waldade ja alewite 1924 a. eelarwete wastuwõtmist ja järelwalweks esitamist, kunni 1. märtsini sel aastal, sest olewat wäljatöötamisel maksuseaduste muutmise seaduseelnõu, millega tahetakse omawalitsustele wõimaldada suuremate sissetulekute saamine, et oma eelarweid tasakaalus kokku seada.

Kuigi see wiiwitus omawalitsustele raskusi sünnitas, loodeti siiski seda aega kuidagi läbi ajada ja oodati seadust, mis kord wõimaldaks oma eelarwet enam-wähem tasakaalu wiia. Kuid, mis mitmekuulise ootamise järele tulemata jäi, oli lubatud maksuseadus. Ja nüüd korraga teade, et seatagu eelarwed wana wiisi kokku! Nii siis ei ole suudetud pika aja järele ometi uut seadust luua ja wallad ja alewid, kes omas tegewuses krediidi puudusel ka kõigetariwilikumat õiendada ei saanud, muud kui õiendagu endiselt omi asju, see on seadku oma eelarwed endiselt puudujääkidega kokku ja oodaku, kunni lubatakse uue seaduse järele lisa-eelarweid teha ja uuesti maksjatelt maksu koguma hakata.

Kuiwõrd aga lisaelarwete tegemine ja uute maksude määramine omawalitsustele ja maksjatele raskusi sünnitab, sellest ei maksa wististi küll pikalt rääkida, kuid olgu tähendatud, et maksjad mitte küll niipalju maksu suuruse üle ei nurise, waid maksuliikide rohkuse üle, mida aasta jooksul peaaegu pooletosina korra ümber maksmas peab käima. Kui nüüd näiteks wallamaksud wana korra järele ära maksetakse, mis muidugi kõiki wäljaminekuid ei kata, hakkawad maksjad seda õiendama, kui mõne aja tagant jälle uus lisamaks, mis küll kuigi suur ei pruugi olla, sissenõudmisele tuleb, siis woiwad maksuwastuwõtjad sellest rääkida, missuguseid õigeid ja ebaõigeid jut-tusid selle maksu maksmise juures räägitakse ja kuidas maksu määrajaid omawalitsuse tegelasi süüdistatakse. Ei ole kerge asi tuhandetel maksjatel pea iga kuu wallamajas maksusid õiendamas käia, kusjuures maksusumma teinekord küll wäiksem on, kui ärawiidetud aja wäärtus.

Kellel maksude wastuwõtmisega tege-mist, teab väga hästi, et kõiki maksusid ometi määratud tähtajaks ära ei tasuta ja neid tuleb sunniabinõudega sisse nõuda. Kui nüüd weel tahetakse isegi juba rohkearwulisi maksuliike suurendada, tuleks järjelikult ka sunninõudmisi rohkem ette, mis omakord peale maks-jate eneste waewa weel politsei tööd märksa suurendaks, rääkimata weel omawalitsuste tööst, mis mitmewõrra suure-neks maksjate nimekirjade, raha wastuwõtmiste ja arwestamiste läbi.

Kõige selle pärast oleks tohtinud küll loota, et walitsus uue maksuseaduse Riig-

gikogule esitamisega enam ruttama oleks pidanud ja wiimane, asja üldtähtsuslikuks pidades, seda lähematel koosolekutel läbi arutama.“

Need on read, mis „Postimehe“ teate järele tulla ühelt omawalitsuse tegelaselt. Mina arwan, et selle sõnumi igale sõnale kahe käega alla kirjutab igaüks, kes asja tunneb.

Ma rõhutan weel kord: selle enam kui akuutse küsimuse lahendamiseks ei ole siseministeeriumi endine juht pea-aegu mitte midagi teinud, wõi kui ehk midagi tehtud ongi, siis kahekümneneljandal tunnil ja nii pilla-palla, et Riigikogul on puudunud wõimalus küsimusi wäärilise süwenemisega käsitada. Ma aga tähendasin juba, et see enam kedagi hämmastuma ei pane. (A. Tupits, põl.: H ä m m a s t a m a, h ä m m a s t a m a!) Teie, härra Tupits, wist muud teha ei oskagi kui kõigest waid hämmastuda. (A. Tupits, põl.: Ei, Teie h ä m m a s t a t e!) Sest siseministeeriumi endise juhi tööjõu ning aja on ära neelanud kümnepealine politseiaparaat, mille kallal on munsterdatud lõpmatuseni. Tähtsamad küsimused on jäänud silmapaari wahele ning maakonna ja walla omawalitsused olgu püsti hädas oma eelarwetega. Minu arwates peaks uus walitsus siin samuma hakkama teisi radu, kui seda on teinud endine walitsus, kes eilsest päewast lahkunud.

M. Juhkam (töer.): Mina peatan paari sõnaga ettepaneku juures, mis tehti härra siseministri abi poolt sajatuhande margalise kultuurilise toetuse kohta. Pean ütleva, et see sõna otsekoheuse mõttes kultuuriline toetus ei ole, waid siin on jutt wäljaminekutest walla arweraamatute ja aruannete wormide wäljatöötamiseks. See sadatuhat marka ei sattunud kultuurilise toetuse nime alla juhuslikult, waid asja üle olid alamkommisjonis pike-mad läbirääkimised. Waldades, nagu teada, tarwitatakse kahesuguse süsteemilisi arweraamatuid. Üks on nõndanime-tatud Liiwimaa, teine Ameerika süsteem. Siseministeerium katsub juba kauemat aega maksma panna ühtlast süsteemi. Nüüd aga, kus need kaks süsteemi täiesti wälja kujunenud, mõlemad tarwitusel, ja kus seega mõlematel omad poolehoidjad, — ei ole ühtlustamine enam kerge. Ma kahtlen, kas selle süsteemi ühtlustamise juures tõsist tarwetki on. Tarwis on küll,

et raamatuid peetaks sedawõrd täielikult, et neist wõimalik oleks saada andmeid, mida nõutakse aruannetes. Siseministeeriumi katsed on ebaõnnestanud. Wähemalt ei ole nad omawalitsuste tegelaste hulgas poolehoidu leidnud. Samal ajal on töötatud ja töötab ühtlase arweraamatute süsteemi kallal ka maakondade liit. Alamkomisjon leidis, et kui maakondade liidul praegu kawatsus paljundada ühte tema poolt wäljatöötatud ja ühte siseministeeriumi kawa, siis mõtet ei ole teha seda tööd kahekordselt. Et aga see töö seotud on teatawate kuludega, siis leiti, et otstarbekohasem oleks, kui see summa määrataks maakondade liidule, kellel oma häälekandja „Omawalitsus“. Nii et maakondade liit tutwustaks kawasid oma häälekandjas. Siseministeeriumi esitajad ei waielnud alamkommisjonis ettepaneku wastu. Lepiti täiesti kokku ja sellepärast tuleb mulle härra siseministri abi ettepanek täiesti ootamata. See on isenesest wäikene asi, aga ta iseloomustab siiski siseministeeriumi, kus tahtmine on omawalitsusi maksu mis maksab ühe liistu peale tõmmata. Minu arwates on ettepanek põhjendamata.

Juhataja L. Raudkepp: Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.10 min.

Pärast waheaega jätkub koosolek kell 7.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal sekretäär **T. Kalbus**.

Juhataja L. Raudkepp: Riigikogu jätkab siseministeeriumi eelarwe arutamist.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin lühidalt ainult mõne asjaolu peale tähendada ühenduses siseministeeriumi eelarwega. Politsei ülesanne on rahwa julgeoleku ja rahwa heakorra walwel olla. See kohustab selleks, et politseid tuleb juhtida nii wiisi, et ta alati seadusepäraselt talitaks. Siin juures on ka wäga suur mõju eeskujul. Politseiülemad, politsei juhtiwad jõud peaksid seaduse austamises eeskujuks olema alamatele. Kahjuks on aga meie politsei elus sarnased nähtused ette tulnud, kus sellest kõrwale on kallutud. Üks sarnane on niinimetatud riigimaksu wõl-

gade sissenõudmisel saadawa protsendi jaotamine. Teatawasti läheb summast, mis politseiametnikud riigimaksu sunduslikul teel sisse nõuawad, 5% neile ametnikkudele, kes sissenõudmise juures tegewad on. Harilikult on need ametnikud raiooniülemad. Ja loomulik on, kui seadusest kinni hoitakse, et neile ka see summa, mis nad õigustatud saama, kätte antakse. Kahjuks on aga sellel alal ette tulnud wäärnähtusi, mille lahendamiseks on tulnud isegi kohtu abi tarwitada. Nii on politseiülem jaganud selle summa niiviisi, et mida kõrgem ametnik, seda suurema osa sellest summast on ta saanud. Nii on politseiülemad saanud 70.000 mk. palgale lisaks, abid — 60.000 ja jaoskonna ülemad 40.000 mk. Ja sellele raiooniülemale, kellele õieti oleks tulnud maksta, näiteks 72.900 mk., on antud 13.900 mk. Ühel juhtumisel, kus see, kes tundis, et temale ülekohtu tehtud, kohtu poole pööras, on kohus asja tema kasuks otsustanud. Kuid sellel jaotamisel kannatawad ka teised wastawad alamad ametnikud. Lisaraha maksetakse ka neile, kes riigimaksu wõlgade sissenõudmisest osa wõtnud ei ole. Kui niisugused nähtused meie politsei elus ette tulewad, siis tuleb neid tunnistada wäärnähtusteks, pahedeks, mida tingimata tuleb kõrwaldada, kui ei taheta meie politseiametnikkudele oma ülemate poolt halba eeskuju anda. Nagu ma tähendasin, peawad ülemused seaduse austamises alamatele elawaks eeskujuks olema.

Ma tahtsin ka mõned tähendused teha meie siseministeriumi ja omawalitsuste sennise wahekorra kohta. Peab tunnistama, et see wahekord on muutunud loomuwastaseks, on muutunud terawaks ja nähtawasti selle tagajärjel, et siseministerium pole oma ülesannetest sellel alal mitte aru saanud, waid on asunud sellele seisukohale, kus olid tsaariaegsed kubernid ja teised kõrgemad wõimud. Sellest seisukohast waadates on ta omawalitsuse küsimust lahendanud. Meie siseministerium ei tohi takistada meie omawalitsusi, waid peaks isegi teid otsima, kuidas nende tegewust, millel suur tähendus on kohalikkude elanikkude heale käekäigule, hõlbustada, kergendada. Kuid juba minu eelkõneleja tähendas, et sellel alal on wähe ära tehtud. Ei ole esitatud isegi omawalitsusseadus. Ma pean ütlema, et see, wõib olla, meie riigile ja

meie rahwale suureks õnneks on, et omawalitsusseadus ei esitatud mitte selle walitsuse ega selle ministeriumi poolt. Siseministeriumil ei näi ka sellel alal, nimelt omawalitsuse alal ühtlast mõõdupuud olewat. Tema otsused käiwad üksiteisele wastu. Siis wõiks kujukaks näiteks tuua omawalitsusasjade peawalitsuse seisukoha Walga maakonnas ja Pärnu maakonnawalitsuse kohta. Walga maakonnas waliti maakonnawalitsuse liikmetest 4 hulgast 3 ära. Praegumaksew seadus ütleb, et maakonnawalitsuse koosolekud on otsuswõimulised, kui sellest vähemalt 3 maakonnawalitsuse liiget osa wõtawad, tähendab, Walgas ärawalitud maakonnawalitsus wastab § 39 nõuetele, kuid meie omawalitsusasjade peawalitsus teeb takistusi selle maakonnawalitsuse tegewusesse astumisele. See liige, kes walimata jäi, peaks arwatawasti kuuluma põllumeeste hulka. Kuid põllumeeste rühm nõuab enesele ühe koha asemele mitut. Minu arwates ei wõiks sarnane asjaolu mõõduandwaks olla selleks, et seaduslikult ärawalitud maakonnawalitsusele takistusi tehakse tegewusesse astumiseks. Kuid sootu teisel seisukohal asub siseministerium Pärnu maakonnas. Siin on jällegi wägikaika wedamise tagajärjel, mis nii wäga näib kogupõllumeeste meele järele olewat, maakonnawalitsus walimata jäänud. (J. H ü n e r s o n, põl.: Aga kes seal teisel pool on?) Mina seda ei tea, kes Teie teine pool on. (O. G u s t a w s o n, is.: K ü s i g e h ä r r a L a a r m a n ' i k ä e s t, k ü l l t e m a t e a b.) Pärnu maakonnas on maakonnawalitsus walimata jäänud ja samal ajal, kus siseminister ütleb, et Walga maakonnas ei tohi 3 liikmeline maakonnawalitsus tegewusesse astuda, on nüüd tema walnis kohtu korras nõudma, et Pärnumaal tuleb vähemalt 3 liiget ära walida. Kas see on nüüd tunnistuseks, et meie siseministeriumil oli kindel seisukoht maakonna omawalitsuse asjus. Kui meil niisuguseid nähtusi ette tuleb riigielus, siis minu arwates iga kõrwaltwaataja kodanik peab arwamisele tulema, et siin ei mõõdetu mitte ühe mõõdupuuga, et siin ei tõlgitseta seadust mitte küllalt erapooletult, waid on mingisugused kõrwalwõjud, mingisugused poliitilised waated mõjuwateks. Seda aga ei tohi kuidagi erapooletu demokraatlik wõim enesele lubada. Ja mina tahan loota, et uus walitsus siin rohkem seadusepäraselt hakkab talitama.

Juba eelmiste aastate eelarwe arutamise juures on ka tähelpanu selle peale juhitud, missuguses seisukorras on praegu meie politsei arestimaja. Politsei arestimaja ei tohi mitte minu arwates paigaks olla, kus inimeste terwist rikutakse, kes sinna on lühikeseks ajaks paigutatud. Ka politseiasutuste, wangimajade ja arestimajade kohta tulewad täita teatawad terwishoidlikud nõudmised. Meie sennine siseministeerium ei ole aga selle peale tarwlikku tähelpanu pööranud.

Meie siseministeerium on katsunud ka politsei ja rahwa wahetele kiilu taguda, on katsunud politseid koondada mingisugusesse kasti, mingisugusesse ebamäärasesse kogudesse, nagu Wene sõjawäes, ja sealt üle wõetult ka meil, sõjawäe ohwitserkonna juures ette tuleb. Siin tahetakse kätte saada nähtawasti seda sihti, et politsei peaks eraldatud olema rahwast. Kuid sarnane seisukoht ei ole ka põhjendatud. Politseiametnikud peawad tundma endid harilikku kodanikuna, ametnikudena on neile ainult teatawad kohustused, teatawad riiklikud ülesanded peale pandud; väljaspool teenistust aga ei tohi politseiametniku ega teise riigikodaniku wahel mingit wahet olla. Sellepärast on ka ülearune ja täiesti soowimatu wõi lubamatu, kui katsutakse meie politseiametnikka nagu teistest eraldada, nii nagu see Wene wõimude juures ka püüdeks oli. Sellest seisukohast wälja minnes on katsutud ka meie politseikogusid korraldada, sellest seisukohast wälja minnes on maksmas ka meie politsei ratsaerwerwi kohta need määrused, millega need paigutatakse kitsaisse kasarmuelu tingimustesse. Kui omal ajal olid sarnased püüded õigustatud, siis minu äranägemise järele meie korra juures ja meie põhiseaduse alusel tegutsewas riigis ei tohiks sarnased püüded mitte enam lubatawad olla.

W. Grigorjew (wn.): Господа народные депутаты. В виду того, что министр внутренних дел господин Эйбунд оставил свой пост, уже нет надобности долго останавливаться на его деятельности, и я ограничусь только подчеркиванием той правды, что было сказано господином Густавсоном о Печерском крае. Правда, эта истина горькая.

Никогда население Печерского края не может примириться с тем, что были разделены Печерские волости, иначе говоря, —

в результате перекройки населению приходится платить налогов лишних 7 миллионов. — Эта рана тяжелая и долго будет лежать гнетом на населении. Этим я хочу ограничиться. Хочу лишь только еще высказать надежду и пожелание, чтоб новый министр внутренних дел не пошел бы этим нездоровым путем, каким шел его предшественник.

Пожелание это я высказываю от имени русского национального меньшинства вообще и в частности от населения Печерского края.

A. Jõeäär (sd.): Wäga lugupeetud härrad rahwasaadikud. Mina teen ettepaneku, wähendada siseministeeriumi eelarwet järgmiselt:

Peatükk I.

I. Keskasutus.

§ 1. Palgad	337.000.—
§ 4. Esituskulud	30.000.—
§ 8. Kantseleikulud	48.000.—
§ 9. Majapidamine	83.900.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	273.400.—
Kokku peatükk I	772.300.—

Peatükk II.

Kaitsepolitsei.

§ 8. Kantseleikulud	13.000.—
§ 9. Majapidamine	25.000.—
§ 43. Kuritegewuse wastu wõitlemine	500.000.—
Kokku peatükk II	538.000.—

Peatükk III.

Administratiijasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	159.100.—
Kokku peatükk III	159.100.—

Peatükk IV.

Omawalitsusajade peawalitsus.

§ 1. Palgad	116.000.—
Kokku peatükk IV	116.000.—

Peatükk V.

Politsei peawalitsus.

§ 8. Kantseleikulud	1.000.000.—
§ 9. Majapidamine	824.300.—
Kokku peatükk V	1.824.300.—

Peatükk VI.

Piiriwalwe walitsus.

§ 1. Palgad 45.604.300.—

Kokku peatükk VI 45.604.300.—

Kokku siseministeerium 49.014.000.—

Põhjendus piiriwalwe walitsuse palgade kohta. Piiriwalwe koosseisud ei ole eelarwele juurde lisatud ja seega puudub seaduslik alus paljadeks nõutud summa üleswõtmiseks. Wabariigi Walitsusel ei ole õigus piiriwalwe koosseise kinnitada, sest piiriwalwe tegutseb piiriwalwe korpusse korraldusseaduse põhjal (Seaduste kogu VI köide). Walitsusele on wastawa eriseadusega („Riigi Teataja“ nr. 1 — 1922 a. nr. 1 all wäljakuulutatud, Riigikogu poolt 6. detsembril 1921 a. wastu wõetud) õigus ainult sõjawägede koosseise sõjaministri ettepanekul kinnitada. Samuti ei ole ka piiriwalwe palgamäärade kohta mingit seaduslikku alust olemas. Nähtawasti oli ka Wabariigi Walitsus ise arwamisel, et asi täiesti korras ei ole, kui ta esines seaduseelnõuga piiriwalwe alluwuse muutmise seaduse täienduse kohta, mille teises osas ette nähtud oli Wabariigi Walitsusele õiguse andmine piiriwalwe koosseise, palga- ja warustusmäärasid kinnitada.

See seaduseelnõu lükati Riigikogu poolt üldkommisjoni ettepanekul tagasi, kusjuures seaduse wiimase osa kohta motiivid kahesugused olid: üks osa arwas, et walitsusele sarnast õigust waja ei ole anda, teine aga, et makswate määruste põhjal sarnane õigus walitsusel juba on. Missuguste motiividega Riigikogu ühines, ei ole teada. Üks on aga kindel, nimelt, et praegu walitsusel õigust ei ole piiriwalwe koosseise kinnitada, sest see õigus, mis omal ajal eriseadusega walitsusele anti, on ära muudetud ja ainult sõjawäe kohta hiljem maksma pandud. Piiriwalwe ei ole sõjawäe asutus. Temas ei teeni ainukestki sõdurit-ajateenijat. Ei ole ka otstarbekohasuse seisukohast soovitaw walitsusele õigust anda piiriwalwe koosseise kinnitada ja neid seega parlamendi kontrolli alt kõrvaldada.

Kõigil neil põhjustel tuleb piiriwalwe walitsuse paljadeks nõutud summa seniks eelarwest wälja jätta, kunni koosseisud ei ole eelarwele juurde lisatud ja eelarwe-kommisjoni poolt läbi waadatud.

§ 43 kohta on minu poolt eriline põhjendus ette toodud summade kohta, mis kuritegewuse wastu wõitlemiseks määratud. Siinjuures toodi Riigikogu liikme Gustawson'i poolt ette andmed, mis lubawad õiglustada ettepanekut, et selle paragrahwi pealkirjaks wõtta „kuritarwituste ja kuritegewuse edendamiseks“, aga mitte selle wastu wõitlemiseks. Ma julgeksin siin härra siseministrile küsida ette panna: Kas wastab tõe le kuuldus, et endine siseminister härra Einbund, Kingissepp'a kinniwõtmiseks wäljamaksud summadest 200.000 marka saanud on. (K. Einbund, põl.: Ja Teie julgete seda siit kateedrilt öelda.) Ma küsin, kas härra siseminister on seda saanud wõi mitte. (K. Einbund, põl.: See on haawamine.) Kas selles siis niidagi haawat peaks olema, kui juhtiwad jõud oma tegewust hindawad. (K. Einbund, põl.: Ma arwasin ikka, et Teie aumees olete.) Noh, kui härra minister siin seda ümber lükkab, siis, wõib olla, pean teda rohkem uskuma, kui härra siseministrile alluwaid politseiametnikka, kes seda on öelnud.

Edasi peaksin mina puudutama kaitsepolitsei eelarwe arutamise puhul küsimust, mis mulle natukene ebaloomulik paistab, ja nimelt seda, et kaitsepolitsei, kes riigiwastaste wastu wõitlust peab, oma tegewust mitte nii intensiivselt ei arenda parempoolsete riigiwastaste wastu, kui tema seda teeb pahempoolsete riigiwastaste wastu. Eelarwe-kommisjonis toodi see asi omal ajal ette. Ajaleht „Kaja's“ 20. weebbruaril sel aastal nr. 49 on ilmunud kaunis suure ja wäljapaistwa pealkirja all sõnum, mis lubab oletada, et Tallinnas on tegutsemas õige rohkesti Wene monarhistlikka organisatsioone. See sõnum ei ole siimaani ümber lükatud. Selles kõneldakse järgmist: „Hiljuti käis Tallinnas endine Koltshaki armee Lääne frondi komandör kindral Saharow. Ta wiibis siin mõned päewad ja pidas selle aja kestes siinsete silmapaistwamate Wene põgenikkudega terwe rea nõupidamisi ja läbirääkimisi suurwüst Kirill Wladimirowitshi ülesandel, kes, nagu teada, end „Wene keisri trooni walwajaks“ nimetanud, sõidab kindral Saharow ääreriiikides ringi ja püüab organiseerida ohwitsere — põgenikka, kes tunustawad Kirill Wladimirowitshi Wene trooni walwajana.

Terwe rea nõupidamiste järele Tallinnas Wene monarhistlikkude tegelastega awaldas kindral, et Tallinnas talle põrmugi ei meeldida. Tuleb wälja, et suurem jagu Tallinna Wene monarhistide suurwüst Kirill Wladimirowitshi wastu eitawale seisukohale asunud ja selle asemel pooldawad Nikolai Nikolajewitshi.

Kõigist Tallinnas asurwaist Wene monarhistlikkudest organisatsioonidest otsustas kindral Saharow'ile, kui suurwüst Kirill Wladimirowitshi esitajale, wastu waidlemata alistuda ainult üks, mis ka heameelega nõus oli wiimasega kindlat kontakti looma. Seda organisatsiooni peetakse kõikjal saksasõbraliseks ja ta on ka Saksa monarhistlikkude ringkondadega katkestamatult seotud olnud."

Sellest igatahes oleks küllalt põhjust olnud, et vähemalt juurdust alata selleks, et selgitada, kas siin sarnased monarhistlikud organisatsioonid tegutsewad ja missugune on nende eesmärk, sest isenesest samuti, kui härra siseminister ütleb, et kommunism ei ole karistataw niikaua, kunni tema tegutsemisele ei ole asunud, siis ei wõi ju ka monarhistliku ilmawaatega isikuid selle ainsa asjaolu tõttu, et nemad teistsuguse ilmawaatega on, wastutusele wõtta. Ilmawaade peab olema waba nii ühele, kui teisele, kuid siin on kõne tegutsemisest, sest käiakse ju monarhistide organiseerimise teatud ette wõtte jaoks ja sarnasel korral oleks küllalt põhjust, pealegi, kui teade ilmus sarnases ajalehes, mis mingit põhjust oletada ei anna, et teade ebaõige oleks, et selles asjas vähemalt sedagi järele küsida, kust sarnane sõnum on saadud. Eelarwe-komisjonis seletas aga härra kaitsepolitsei ülem, et tema senniajani tarwilikuks ei ole pidanud seda teha ja huwitaw oleks teada, kas tema ka pärast seda tarwilikuks on pidanud. (J. Hünerson, põl.: Minge toimetusse.)

Siis peaksin mina lühidalt peatama kaitsepolitsei eelarwe arutamise puhul nende põhjuste juures, millest on tingitud rahwa laialistes hulkades järjesti suurenew riigiwastane meeleolu, mis awaldub kommunistide poolehoidu suurenemises ja milletõttu kaitsepolitsei eelarwesse sarnased suured summad on ülesse wõetud. Mina peaksin siinjuures küsima, kes walmistab meil pinda selleks, et kommunistid sinna oma seemet wõiksid külwata? Ma tean, selle peale on põllumeestel wastus juba kindel, ma olen seda ju ennegi

kuulnud... (J. Soots, põl.: Sotsid walmistawad pinda!) aga mina arwan, et siin peaks seda o-d vähe pikendama ja ütlema, et härrad Soots'id walmistawad siin pinda. (J. Soots, põl.: Ei ole õige, teie walmistate ikkagi! J. Hünerson, põl.: Mis teie Saaremaal tegite?) Saaremaal mässasid kogupõllumehed, ja kui härra Holberg tahaks nende nimekirja läbi waadata, kes karistussalkade käest witsu said, siis tema leiaks nende seast ka põllumeestekogude kandidaadi Asutawasse Kogusse. Aga sotsialistide kandidaati ei leia teie neis nimekirjades mitte. See on sellepärast, et mitte sotsialistid ei mässanud, waid et mässajad olid kogupõllumehed, kes olid otsustanud Kuresaarde minna ja maakonnawalitsust maha tappa, sellepärast, et seal sotsialistid enamuses olid. (J. Hünerson, põl.: Teie saite putket teha!) Kui te minu juttu ei usu, siis wõite Teie oma parteiseltsimehe, härra Temant'i, käest järele küsida, tema käis seda asja uurimas ja temal on, wõib olla, ka need materjaalid praegugi weel meeles.

Nüüd, ülestõstetud küsimuse juurde tagasi minnes, peab ütlema, et kõigeotsekohesema ja õiglasema wastuse selle peale annab koosseisu komisjonis, kommunistlikkude Riigikogu liigete wäljaandmise küsimuse puhul ettekantud Hansen'i aruanne maatöölise liidu tegewuse üle. Seal on selgel sõnal öeldud: „Wäärnähtused maareformi teostamisel, mõisatöölise maast ilma jätmise, ning mõisasüdamete eraldamine igasugusteks eriotstarbeteks, see on igasuguse usu maatöölise seas kaotanud meie riiklusse, mille pooldajad nad alguses olid ja on demokraatia mõtte nende ees täiesti halwaks teinud.“ (J. Soots, põl.: Aga mis tema sotsidest kirjutas?) Kirjutas, et need on ühed niisugused tööliklassi äraandjad, kes Eesti riiki tunnustawad ja on püüdnud seda riiki üles ehitada, kes on püüdnud demokraatia põhimõtetele poolehoidu luua laialistes rahwahulkades. Need olla aga asjata püüdnud kõrwaldada wäärnähtusi, mis maareformi teostamisel ilmsiks on tulnud ja olla eksinud arwates, nagu wõiks Eesti demokraatlik riik ka kehema rahwakihi eest hoolitseda. Kommunistide arwates on see nii ja nähtawasti on härrad põllumehed selles asjas ühesugusel arwamisel kommunistidega. (J. Hünerson, põl.: Miks teie te-

gite nii halwamaa seaduse!) See maaseadus ei ole iseenesest mitte nii halb, kui halvasti teda teostatakse ja seda teostamist ei ole meie kätte antud. Kui maatöölised igalpool näewad ülekohtu, siis ei ole imeks panna, kui see rahulolematus awaldub poolehoidus meie riikluse wastastele — kommunistidele. Mina olen aga kindel selles, et nendest inimestest, kes oma hingeolu poolest sugugi kommunistid ei ole, oleks wõidud saada täiesti puhtkodanlise ilmawaatega inimesed, samased, kui seda on meie põllumehed, kui neile see igatsetud maalapikene oleks kätte antud. Kõige paremaks näiteks ja tõenduseks sellele on meie asunik.

Aga kes on siis süüdi selles, et nemad seda maalapikest kätte ei ole saanud? Siin on ainus wastus — süüdi on need, kes maareformi on sihikindlalt teostanud niimoodi, nagu seda siitsaadik on tehtud. Edasi, mis on tõuganud suurema osa linna-töölisest kommunistide poole? Majanduslik wiletsus on nad sinna tõuganud ja selle majandusliku wiletsuse põhjus on õieti meie praeguse kodanluse parema tiwa poolt juhitud wildak majanduspoliitika. Elukallidus tõuseb iga päewaga, tööpalgad olid meil ju ennegi alla elatismiinimumi, aga wiimasel ajal leiti wõimalikuks neidki näljapalkasid weelgi vähendada. Tööpuudus suureneb, korterikitsikus suureneb. Selle kohta wõiks ju siin näiteid tuua, mis taewani kisendawad, kuid arwan, et see ei ole mitte praegu siinkohal minu ülesanne. Ja siinjuures, kui wiletsus on ühelt poolt äärmiselt suur, kus töölisel, kui temal kauemat aega tööd ei ole, ei ole wõimalust oma nälgiwatele lastele tükikest leiba anda, olukorras, kus palk ei anna wõimalust uuemate riiete muretsemiseks, kus tuleb paratamatalt ära tarwitada wast ennesõjaaegsest teenistusest muretsetud riideid, niikaua kui neid weel jätkub, — sarnastes oludes, kui need töölised näewad ja kuulewad, kuidas sajadtuhanded töösturite ja äri-ringkondade poolt maha juuakse, kui nad näewad seda toredust ja hiilgust, mis siin Tallinna südalinnas liigub. (A. Tupits, põl.: Sotse käib seal palju edasi-tagasi.), siis on kindel, et neis loomulik meelepaha sarnase korra wastu tekib, ja olen kindel, et kui töölistel oleks elamistingimused wähegi rahuloldawad, kui neil oleks puhast ja meeldiw kodu, kui neil kõht mitte nälja pärast pilli ei lööks, kui nad mõndagi nendest paljudest kul-

tuuri mõnudest enestele lubada saaks, ja mitte alati homse päewa pärast mures ei peaks olema, et siis kommunistidel seda poolehoidu olla ei wõiks, mis neil praegu on. Kui demokraatlik riigikord oleks andnud töölistele ühe osagi sellest, mida alguses lubati, kui ta ühegi osa wõimaldaks neile sellest, mis ta wõimaldab jõukamatele, siis oleks meie töölised palju tulisemad selle riigikorra pooldajad, kui need kodanlised ringkonnad on. Ma ise olen kõnelenud töölistega koosolekutel ja wäga mitmed ütlewad otsekohe, et meie ei ole kommunistid, aga meie kõht teeb meid kommunistideks. Andke sellele nälgiwale kõhule toitu, ja nemad ei ole enam mitte kommunistid. Aga niikaua, kui seda tehtud ei ole, niikaua on neil õigus öelda, et see põhiseaduse nõue, mis kõneleb sellest, et igale wabariigi kodanikule peab olema kindlustatud inimwääriline ülespidamine, et see on tühi sõnakõlks. Niikaua, kui demokraatiat sarnaselt teostatakse, kui seda meil on tehtud, niikaua kui neid laialisi rahwahulke wälja kurnatakse kapitalistlikkude ringkondade, töösturite ja kaubanduslikkude ettevõtjate poolt... (J. Hünerson, põl.: See pole õige!) Härra Hünerson, ma wõin Teile tõendada, et meie kaubanduslikud ringkonnad oma praeguste ülemäära kõrgete hindadega kurnawad wälja isegi põllumehi. Wõrrelge kaubahindu meil ja wäljamaal. (J. Hünerson, põl.: Miks Te nõuate nii kõrget palka!) Küsige, mikspärast need kaupmehed siis wäljamaalt sissetoodud odawate kaupade pealt nii suurt kasu wõtawad, et nad wõiwad maksta kapitaali pealt, mis nad kaupade sisse mahutanud, kunni 10% kuus? See on ebaloomulik nähtus. Niikaua, kui isegi hariliku panga protsendimäär ulatab ühes komisjoni tasudega ligi 15%-ni, niikaua ei lähe kapitaal, ei mahuta ennast mitte sarnastesse operatsioonidesse, kus tema wäiksemaid protsente annab. See on ju ka täiesti loomulik. Aga kelle süü see on? See on meie ärimeeste ringkondade tegewuse süü. (J. Holberg, põl.: Kas tarwitajate ühisused kuulwad ka nende hulka?) Tarwitajate ühisused ei müü, kahjuks, igasugust kaupa. (J. Holberg, põl.: Miks ei müü, müüb siidisukke ja isegi keppisid.) Siis peab ütlema, et ka meie ühistegelised ettevõtted ei ole otsustarbekohaselt organiseeritud, kui nad oma hindasid wastawalt ei alanda. (A.

Jürman, põl.: Miks teie ei organiseeri siis?) Tuleb tingimata aeg, kus asub see kiht, kes praegu kehwa on, nende organiseerimisele. Aga seda organiseerida ei saa üksikud, waid seda tuleb organiseerida nende tarwitajate masside poolt. (A. Tupits, põl.: Kes siis praegu neid organiseerib?) Kuid ka siis kui töösturite ja kaubandusliikude ringkondade wäljakurnamise küsimuse kõrwale jätaksume ehk see küll tingimata tõsiasi on, peab ütlema, et niikaua kui riigi poolt need mitmemiljardilised walitsuseaparaadi ülewalpidamise kulud kehwa kihtide käest kaudsete maksude näol sisse nõutakse, niikaua kui riigi walitsemises korrupsioon sarnaseid lopsakaid õisi ajab, milleks sennini on näiteid pakkunud küllalt niihästi riigi aktiivate kui ka tehaste ja teiste sarnaste küsimuste ümber kujunenud asjad, eriti meie rahwa põhikapitaali, riigi kullafondi äratarwitamine nendesamad siidisukkade ja shampanjeri sisseweo jaoks... (J. Hünerson, põl.: See on unenägu!) Mitte sugugi unenägu, waid täiesti tõsiasi. Teie olete ise nähtawasti maganud, kui seda unenäoks peate.... niikaua, kui sarnast poliitikat edasi aetakse, niikaua pole loota, et neis laiades kihtides poolehoid demokraatia wastu wõiks suureneda. Sellega loodakse pinda ainult rahulolematusele ja see pind on wastuwõtlik pind kommunismile.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed. Rkl. Gustawson pidas võimalikuks selle asemel, et peatada siseministeriumi poliitika juures, rohkem kõnelda minust ja kogu aeg oma kõnet ühendusse siduda minu nimega. (O. Gustawson, is.: Ja Teie tegewusega.) Mina julgen tänada härra Gustawson'i siinkohal niisuguse ülesnäidatud lugupidamise eest ja ühtlasi tähendada, et härra Gustawson'ile tänasel koosolekul mitte head meelt ei taha teha, et temale wõimalust anda minuga waidlusi edasi pidada. Rkl. Gustawson nähtawasti ei saa kuidagi, kui parlamendi liige mitte kahetsust awaldamata jätta, et tal enam tegemist ei ole Einbund'iga, kui siseministriiga. See on suuremalt osalt tema, kui Riigikogu liikme leib olnud ja tema tahaks nähtawasti wäga hea meelelega näha, et siseministriks ikkagi Einbund peaks olema. Olen oma töö teinud ja nüüd kus ma lahkunud, oleks aeg ka härra Gustawsonil seda unustama hakata.

(O. Gustawson, is.: Aga pändust unustada on raske.) Just, et see pändus Teie juures, kui äärmistel toolidel istujate juures, ka äärmist tähelepanu on oma peale tõmbanud. See kõik näitab, et minu endises töös Eesti riigi tegewuse alal midagi on tehtud, aga mitte wastuoksa. Kui midagi tehtud ei oleks olnud, siis ei oleks äärmisel pahemal pool siseministeriumi tegewuse wastu midagi öelda olnud. (Wahelhüüe äärmiselt pahemalt poolt.) Sellepärast, kordan weel, et rkl. Gustawson'ile, kui äärmisele pahempoolsele, seda head meelt tegema ei hakka, et talle wõimalust anda minuga waidlusesse astuda. Tahtsin aga siiski peatada paari, kolme asja juures, rohkem asjalikkude märkustena.

Mis puutub jutuajamisesse ajakirjanikkudega, mis ühenduses wiimase kommunistide tabamisega, siis on oletused ja wäited, mis mina ajakirjandusele edasi andnud, sisuliselt tõendatud ja nende juurde mina jään. Kui keegi selle juures wõiks kahtlust tunda, siis ei wõiks see eriti härra Gustawson olla, kes omas möödaläinud tegewuses kõigile sellele isiklikult lähedal seisis, mis minule ainult paberite ja tunnistajate põhjal wõis selgeks saada. (J. Wain, sd.: Miks Teie walitsusele niisama selgeks ei teinud.)

Mis puutub edasi eelarweliste summade tarwitamisse minu ajal kuritegewuse wastu wõitlemise paragrahwist ja 1921 ning 1922 a. nõndanimetatud wastuagitatsiooni paragrahwist, siis wõin awalikult tõendada, et kõik need summad on tarwitatud wastawalt eelarwele, aga mitte mööda minnes eelarwest. See on minu awalik tõendus, et kõik need summad on tarwitatud nii, nagu see eelarwes on ette nähtud. (L. Johanson, sd.: See on soomustatud summa.) Seal ei ole mitte pennigi „soomustatud summasid“, waid kõik allub aruandmise korrale, mis on seaduses ette nähtud. (Wahelhüüe äärmiselt pahemalt poolt: Mitte ühtegi summat aruandes!) Kõik on seadusnõuetekohases aruandes, isegi rahwasituse komisjon on neid aruandeid näinud. (O. Gustawson, is.: Teie mälu on nähtawasti lühikeks jäänud!) See oli teiseks.

Kolmandaks tahtsin õiendada wahkorda siseministeriumi ja omawalitsuste wahel. Minu eelmise tegewuse ajal ei ole

see kunagi niisugust iseloomu kandnud, nagu seda kirjeldas rkl. Johanson. Kõik need väited, mis teie ette tõite Walga ja Pärnu maakonna kohta jne. leiaksid otsekohe ümberlükkamise omawalitsusasjade peawalitsuse juhataja poolt, kui tema waewaks wõtaks sõna wõtta. Maakonnakoogude kodukord näeb kindlasti ette, et omawalitsuse täidesaatev organ seisab koos kolmest liikmest ja sekretärist. Ainult nende olemasolu juures võib tema tegewusse astuda, mis iseenesest selge on ja kõigist neist neljast tuleb arwama hakata kwoorumi. (Wahelhüüde pahemalt poolt.) Esimene paragrahw, millest teie kõnelete, räägib kwoorumist, aga teine paragrahw kõneleb sellest, missugune peab omawalitsuste täidesaatwa organi koosseis olema. (Wahelhüüde pahemalt poolt: Wähemalt kolm liiget.) Kui omawalitsusasjade peawalitsuse juhataja tarwilikuks on pidanud nõuda maakonna omawalitsustelt, et neil peab täiearwuline juhatas olema, siis on see seaduslik nõudmine ja mitte wastuoksa. See nõudmine ei ole mitte maksew olnud ainult Walga maakonna kohta, waid ka Tartu maakonna kohta ja ka kõigi teiste linnade kohta, kus ei olnud omawalitsus mitte täies koosseisus walitud. (Wahelhüüde keskelt: Tartus nõuti sekretääri walimist. J. Jans, sd.: Kolm liiget oli ainult walida.) Ega walimisi ei saagi nõuda, see on omawalitsuste eneste asi, aga kas walitsus tegewusse võib astuda, on iseküsimus. (J. Jans, sd.: 3 liiget on täiesti tarwis, nende hulgas sekretäär.) Peale nende sekretäär. Meie wõime ju maakonnakoogude kodukorrast järele waadata. Nii ei ole eriliselt mingisugust wahet tehtud mõne maakonna wõi linna kohta. Seda ei ole tehtud, sest see nõudmine on olnud ühtlane kõikide kohta. See nõudmine ei käi selle kohta, kas need walitsused peawad walitama, waid see nõudmine käib selle kohta, kas nemad wõiwad tegewust alustada, enne kui ei ole täit walitsuse koosseisu ära walitud. Waadake, selles on kogu see asi, mis õieti sisuliselt ei ole muud, kui et omawalitsuse tähelpanu on selle peale juhitud, et waadake, teil ei ole täit walitsuse koosseisu, ja see ei wõi tegewusse weel hakata, enne kui nõukogul tuleb täielik koosseis luua. Austatud härrad, õelge siis, kus on sihilikkus. Kõigi

kohta on see olnud nii. Teie otsite sihilikkust ei tea kus, aga kui teil on tarwis seda tõendada, siis muidugi teie tulete ja tõendate, aga näidake, kus seda mitte tehtud ei ole — seda on igalpool tehtud. Ma wõin edasi öelda, et wahekorrades omawalitsustega ei ole meil mingisuguseid surwesekeldusi olnud. (Wahelhüüded pahemalt poolt.) No ja, kui tema teguwõimetuks on muutumas, siis peame kohtu poolt abi otsima, see on ainukene abinõu. See oli siis teiseks (Wahelhüüded põllumeeste keskelt: J. Hünerson, põl.: Tosin sotsi läheb põllumeeste ette. Mitu sotsi läheb tosinasse? L. Johanson, sd.: 3 Hünerson'i kaalwad ühe Ipsberg'i.) See oli siis teiseks. Lõpuks peaksin mina tähendama härra Johanson'i märkuse kohta, et politseide kogud nende sennises seisukorras on olnud nende seltskondlik ettewõte. (L. Johanson, sd.: Seltskonnast eraldatud.) Teil on ju seltside seadus, mis nõuab registreerimist rahukogus, nagu iga teine selts. (L. Johanson, sd.: Härra Einbund, alkoholiga einelauda ei tohiks olla.) Teie ei pruugi ju seal käia. (L. Johanson, sd.: Ega ma sinna eilähe, aga see ei ole hea.) Ma ei taha Teiega karskuse juttu hakata ajama. (L. Johanson, sd.: Aga ma kuulaksin suure huwiga.) Lõpuks julgen otse imestust awaldada parlamendi liikme wäljaastumise üle, nagu sellega esines kõigewiimati härra Jõeäär. Teie kujutage ikka, austatud Riigikogu liikmed, enestele ette, mis see küsimine tähendab. Teie teate kõik, kui palju teie olete oma teenistuses olewatele walitsuse liigetele — ma kõnelen kui endine walitsuse liige — palju teie olete neile palka määranud. Teie teate wististi seda kõik, see on 36.000 marka kuus, peale selle olete teie wõimalikuks pidanud anda aruandelisi esitussummasid 40.000 marka aastas. (L. Johanson, sd.: Läänud aastal oli rohkem.) Ma kõnelen käesolewast eelarwest, läinud aastal oli see kas 50 wõi 60 tuhat. Need on kõik aruandelised summad. Peale selle muidugi sõidurahad, kui ametlikkudel sõitudel wäljas ollakse. See on kõik, mis teie olete wõimaldanud. Jah, nüüd juletakse tulla ütleva ja küsima awalikult, kas mina olen summasid saanud. (A. Jõeäär, sd.: Ma küsisin, kas see wastab

tõele.) Jah, see on niisama kui oletus. Kui teie oleks seda tahtnud teada, siis oleksite teie wõinud seda küsida kaitsepolitsei ülemalt wõi ministri abi käest ja omawahel seda teha. Aga teie julgete tänasel awalikul koosolekul nii prowtseeriwalt wälja astuda ja öelda, kas see on õige, et teie olete seda ja seda teinud. Seda loen ma enesele haawawaks ja protesteerin ja lahendan teiega omawahel wahekorra teisel teel. Niisuguse ülesastumise walitsuse liigete wastu, kui nad ka enne on walitsuse liikmed olnud, pean ma täiesti lubamatuks ja protesteerin selle wastu, teades, et see mitte nii ei ole. Üldse ma ei kujuta enesele ette, et Teie ilma, et waewaks olete wõtnud seda asja selgitada, julgete minu käest awalikul koosolekul küsida, et kas ma olen peale selle, mis teie minule määranud, wõtnud enesele kuskilt mõne summa. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Aga kaitsepolitsei?) Wabandage, seal on kaitsepolitsei ametnikud saanud eelarwelistest autasu summadest, aga siseministeriumi juhatajal ei ole eelarwes autasu summad ette nähtud. Näidake mulle krediidid, kus teie olete minule autasu summad määranud. (A. Jõeäär, sd.: § 43 on autasust...) Ma palun aruandjat selgitada. (Aruandja W. Linnamägi: Eksite, härra Jõeäär. L. Johanson, sd.: See on harilik honoraar, see ei ole autasu. Wahelhüüe pahemalt poolt: See on kuritegewuse wastu wõitlemine.) Ma ei kõnele praegu sellest, waid kõnelen sellest, et niihästi kaitse-, kui ka wälispolitseiametnikkudele on autasu summad eelarwes ette nähtud. (A. Jõeäär, sd.: Wene ajal said, — ja mis oli seal siis haawawat. — J. Wain, sd.: Wene seaduste järele Teie alati põhjendate oma asju.) Kuulge, kui Teie selles asjas kaugemale tahate minna ja hakkate mingisugusest Wene ajast kõnelema, siis pean ma üttelema, et mina olen oma lugupidamise Teie wastu kaotanud ja ma wõiksin weel rohkem öelda, — waadake, teie meestest on mõni küll nendest summadest tasu saanud, aga mina siseministeriumi juhtijana ei ole saanud. (L. Johanson, sd.: Seda Teie waletate.) Mina ei waleta praegusel korral mitte. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Palume nimetust.) Waadake, nii on asi ja kui teie tahate, siis

ütlen seda erateel. (Wahelhüüe sotsiaaldemokraatide rühmast: Tulge öelge, kes on saanud. L. Johanson, sd.: Meie küsime, kas mõni on saanud. Chr. Kaarna, töer.: Kas ei saa ilma ägeduseta läbi, rahu on kõige parem!)

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Faktilise märkusena härra Einbundi seletuste wastu peaksin tähendama, et mis puutub ta seletusse maakonnawalitsuste koosseisu seaduslikkuse kohta, siis on see täiesti õige, et Eesti maanõukogu poolt... (Wahelhüüe L. Johanson'i sd. poolt. — J. Hünerson, põl.: Sots, ära haugu!)

Juhataja **L. Raudkepp** (helistab): Palun mitte lubamata tähendusi teha, ma teen Teile, rkl. Hünerson, märkuse walimata sõnade tarwitamise pärast. (Müra pahemal pool.) Rkl. Johanson, ma kutsun Teid korrale! (L. Johanson, sd.: Mis härra Hünerson ütles mulle!) Ma tegin juba märkuse.

A. Jõeäär (sd.): Maanõukogu poolt wastuwõetud kodukorra § 30 järele nõutakse, et maakonnawalitsuse koosseis peab vähemalt 3 liiget ja sekretäär olema, see on täiesti õige, kuid see ei eelda weel seda, et sarnasel korral, kui maakonnawalitsuses ei ole 3 liiget ja sekretääri, et ta siis mitte teguwõimeline ei ole. Selle kohta räägib maakonnanoukogu kodukorra § 39, et maakonnawalitsuse koosolekud on otsusewõimulised sarnasel korral, kui koosolekust vähemalt kolm maakonnawalitsuse liiget osa wõtawad, nende seas esimees ja sekretäär. Tähendab, teguwõimeline on maakonnawalitsus siis, kui tema koosolekust wõtawad kolm liiget osa. Kui need kolm liiget on walitud, siis maakonnawalitsus on täiesti seaduslik ja wõib tegewusse astuda. Lõpuks, mis siin härra Einbund tarwilikuks arwas tähendada, et tema oma asja mõnel teisel teel tahab õiendada, siis mina olen selleks igal ajal walmis.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks Riigikogu liikmel Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Ma pean kõigepealt konstateerima, et Riigikogu liige härra Hünerson Riigikogu liikme Johanson'i aadressil hüüdis selgesti üle saali: „Sots, ära haugu“, ja et Riigikogu juhataja sel korral isegi tarwiliseks ei pidanud märkust teha Riigikogu liikmele Hünerson'ile.

Juhataja L. Raudkepp: Selle kohta wõin mina tähendada, et kui mina kuulsin selle lause sealt poolt, ütlesin mina kella helistades: Palun mitte lubamata tähendusi teha, ja tegin wahelhüüd-jale märkuse.

O. Gustawson (is.): Aga märkust Teie ei teinud, ja seda ma konstateeringi. Edasi oleks mul teha paar faktilist märkust härra Einbund'ilt tehtud tõenduste kohta. Härra Einbund wäitis, et maakonnakonkōukogude kodukorra käsitamisel ei olla wahet tehtud üksikute maakonnakonkōukogude wahel. Mina pean sellel puhul tarwilikuks järgmist konstateerida. Järwamaal waliti teatawasti maakonnawalitsus nõukogu koosolekul, kus kwoorum oli koos. Järwa maakonnakonkōukogu oli waremalt lasknud protokolleerida, et koosolekult lahkumist tuleb protokolleerida ainult sel juhtumisel, kui lahkuja liige oma lahkumisest kirjalikult teatab. Järelikult, kui lahkuja liige seda ei tee, siis loetakse ta loomulikult koosolekul wiibi-waks. (Wahelhüüe M. Martinson'i, põl. poolt.) Mina tähendasin juba kord: kui sarnaseid sõnu ütleks mõni ristiinimene, siis peaks neile reageerima. Aga et neid ütleb kogupõllumees, siis ei maksa, (M. Martinson, põl.: See on awalik wale, dokumentaalselt tõendatud.) ei maksa nende üle isegi wihastada mitte.

Juhataja L. Raudkepp: Riigikogu liige Martinson, teen Teile märkuse, palun mitte ebakohaseid sõnu tarwitada.

O. Gustawson (is.): Käesolewal puhul Järwa maakonnawalitsuse koosolekul ei ole lahkunud põllumeeste esitaja protokolleerida lasknud, et ta lahku. Järelikult oli tol momendil, kui maakonnakonkōukogu maakonnawalitsuse walis, kwoorum koos. Selle peale waatamata arwas tolleaegne siseminister härra Einbund siiski wõimalikuks maakonnawalitsuse walimiste, kui ebaseadus-

likkude, wastu protesteerida. Ma leian, et see on maakonnakonkōukogu kodukorra enam kui omapärane tõlgitsemine, et mitte rohkem öelda. (J. Soots, põl.: No, eks Teie kaebanud edasi.)

Edasi, härra siseminister esitas rahukogule protesti Pärnu maakonnakonkōukogu teatud otsuste wastu. Samuti nõuti, et rahukogu kohustaks Pärnu maakonnakonkōukogu oma juhatust, kui ka maakonnawalitsust kahe nädala kestes konstrueerima. Mõlemad protestid jäeti kohtu poolt rahuldamata. Järelikult ei olnud nende protestide tõstmiseks mingit tõsist tarwet ega wäärilist seaduslikku põhjust. Ühtlasi lubatagu tähendada, et ei wasta tõeale põllumeeste rühma poolt wahelühitud märkus: süü selle eest, et maakonnakonkōukogu juhatus ja maakonnawalitsus alles walimata, langewat nõukogu pahema tiwa ja keskrühmituste peale. Tõsiasjad on järgmised. Pärnu maakonnakonkōukogu wiimasel koosolekul seati üles kolm kandidaati nõukogu juhatusse: põllumeeste rühma poolt härra Tõrwand, tööerakondlaste ja asunikude rühma poolt härra Käspert ja sotsialistliku liidu poolt nõukogu liige Janson. Hääletamisel anti hääli, — koos oli 13 liiget, — Tõrwand'ile — põllumeeste kandidaadi poolt 12 häält, 1 erapooletu. Järelikult hääletas härra Tõrwand'i kandidatuuri poolt ka sotsialistlik liit. Janson'i poolt anti ainult — 5 häält — järelikult hääletasid põllumehed osalt selle kandidatuuri wastu ja jäid osalt erapooletuks. Ma pean tarwilikuks seda alla kriiputada selleks, et näidata, kelle poolt praegu maakonnakonkōukogu juhatuse ja maakonnawalitsuse moodustamist saboteeritakse: mitte meie, waid põllumeeste poolt. (J. Hünerson, põl.: Ega isesotsidega põllumehed walitsema lähe.)

J. Uibopuu (rhws.): Lugupeetud rahwasaadikud! Mina ei mõelnud sõna wõtta, aga kuulates kõnesid, sundis sise-mine tunne siiski mind sõna wõtma, et osaltki õigusele maad anda. Tahaksin mõne märkuse teha siin öeldud mõtete kohta, kuid mitte endisele siseministrile mingi kaasawarana kaasa, mida, wõib olla, tema ei ole mitte täiesti ära teeninud, waid selleks, et anda wõimalust asja selgitada. Hirwitamine ja wastastikune sõnutamine, mis praegu esile tuli, meie parlamendile au ei tee ja see wiis mind

niikaugele, et mina ei saanud rahulikult neid mõttewäljendusi kuulda, mis siit on esitatud, et on summased välja antud aruande järjekorras, mis eelarwele ja aruande korrale ei wasta. Eelarwe-komisjonis ja siin on räägitud just sellest, et ükski summa selleks välja ei antaks, milleks ta määratud pole. Käesolew summa on määratud kuritegewuse wastu wõitlemiseks, aga kui ta teisale on läinud, kui see ette nähtud, ei wõi seda lubada, ja sellest jutt ongi, mida alamkommissjonis ja ka siin saadikutel kõnes olnud. Ja sellepärast on välja tulnud ja öeldud, et nii edasi kesta ei wõi. Härra Einbund seletas, et summased on aruande korras välja antud. See on ju relatiivne mõiste, kuidas seda mõista. Minule on arusaamata, kui, näiteks, politseiülematele õhtu kooswiibimiseks sellest summast, mis kuritegewuse wastu wõitlemiseks oleks pidanud minema, on teataw osa antud. (O. Gustawson, is.: Kuulmata.) See on mulle täiesti arusaamata. Teiseks, kui antakse wäljamaale komandeeritud ja tagasitulnud isikule 35.000 marka. Noh, mina ei tea, kas wäljamaal kuritegewuse wastu wõitlemiseks teised summad lähewad. (J. Hünerson, põl.: Kas walerahategijad ei tulnud wäljamaalt?) Waleraha awalikuks tegeemiseks saadakse tasu kriminaalpolitsei summadest. Igal asjal on oma piir ja iga summa läheb sinna ja antakse sealt välja, mis otstarbeks tema määratud on. Need asjaolud, mis mina wõiksin välja tuua, mida ma aga pikemalt ei hakka seletama, näitawad, et pahempoolsetel oli palju õigust kõnedes. Kui mina hakkaksin kõigist andmetest rääkima, siis wõiksin 3—4 tundi rääkida, kuid see teeks wahekorrad weel terawamaks, kuinad juba kujunenud on. Minu arwates peab ikka tõeale au andma ja ütleva, et asi ei ole niiviisi läinud, nagu ta oleks pidanud minema ja sellepärast on nendel palju õigust, kes siit härra Einbund'i wastu kõnelenud on.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja W. Linnamägi: Mitmel korral on täna sõna Riigikogu liikmed wõtnud ja siseministeeriumi eelarwet arwustanud, iseäranis terawalt on peale tunginud siseministeeriumile härra Gustawson. Tema on tunde inimene ja nähtawasti tema tunded ei ole mitte kõige

sõbralikumad siseministeeriumi wastu ning nende tundmuste põhjal on tema weendunud selles, et siseministeeriumi juures mitte midagi head ei ole, et seal on ainult wäärnähtused ja pahed, et seal ainult wigu tehakse, ja et ka selle eelarwe juures nii lõpmata palju selgusetu punkte on.

Peale selle on ta terawal toonil peale tunginud isiklikult endisele siseministrile härra Einbund'ile. Minul on kahju, et härra Gustawson ei olnud selles alamkommissjonis, mis siseministeeriumi eelarwet läbi waatas, et tema asemel oli seal tema parteiseltsimees härra Jonas. Oleks ta seal olnud, siis wististi oleks tal nii mõnigi asi selgeks saanud. Kuid mina arwan, et ka tema parteikaaslane härra Jonas oleks temale küll wõinud mitmes asjas seletust anda ja ära näidata, et asi sugugi nii paha ei ole. Nähtawasti ei ole tema seda teinud. Härra Gustawson räägib, et kõik see kiidukõla, mis olewat selle alamkommissjoni aadressil tehtud, on toime pandud „Waba Maa“ poolt. Olgu sellega kuidas on, kuid siseministeeriumi eelarwet läbi waadates on see alamkommissjon hoolega oma töö teinud, mida wõib tõendada ka härra Jonas, kui Gustawson mind ei usu. Härra Gustawson tõendab, et ainult 3.859.600 mk. olewat eelarwes kärbitud. Asi ei ole mitte nii, et ainult 3.859.600 mk. on maha kärbitud, waid seda on palju rohkem. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Kui palju?) Aga see on teile teadmata. (Naer.) (J. Tiks, is.: Selleks on aruandja.) Mina wõin selle kohta weel paar sõna teile öelda. Peale selle summa on maha kärbitud eelarwest paljade summast politsei eelarwe juures ligi 1.000.000 mk. ja edasi, weel muud summad, mis ei ole ära näidatud. Wõib tähendada, kui alamkommissjon oleks oma tööd selles mõttes teinud, et politsei eelarwet läbi waadata terve aasta peale, siis wõin tõendada, et need kärpimised oleksid palju suuremad olnud. Kuid et politseide eelarwe ainult nelja kuu peale wastu wõeti, siis sai ainult nendes osades kärpimisi ette wõetud, kus silmatorikawalt suured kulud olid ette nähtud. Nii näiteks Narwas, kus olgugi, et meie politsei koosseisusid piinlikult ei hakanud rewideerima, siiski 15 inimese wõrra koosseisu wähen dati. Nõnda. et kogu kärpimiste summa tuleks umbes 5.000.000 marga suuruses. Edasi on isesugune ar-

wamine, iseäranis härra Jõeäär'e juures maad wõtnud, et iga ministeeriumi eelarwe, mis ette pannakse, on lõpmata suureks puhutud. Ka minul olid omal ajal, peab ütleva, enam-wähem sarnased arwamised ministeeriumide eelarwete kohta, aga töötades alamkommisjonis ja eelarwe-kommisjonis pean tunnistama, et minul niisugused ettekujutused märksa vähemaks on jäänud. Eriti siseministeeriumi eelarwe juures pean tähendama, et wõimast on igal aastal püütud kaunis täpisealt kokku seada ja sellepärast ei ole enam selle ministeeriumi juures võimalik suuremaid kärpimisi ette wõtta. Seda peaks ometi aru saadama. Siis puudutatakse siin jälle seda wana küsimust, mille üle juba tüütuseni on räägitud alamkommisjonis ja eelarwe-kommisjonis tänawu aastal, läinud aastal ja üleminewal aastal, see on nimelt Petserimaa asjus. Igakord, kui midagi räägitakse Petserimaa nähtustest, siis tingimata tuuakse ette ühe isiku, nimelt härra Sommer'i nime. Wihkamise embleemiks on koguni see nimi saanud. Ometi nende süüdistuste, pealetükkimiste juures ei ole midagi ette toodud, mis näitaks, mis tema paha on teinud. Alamkommisjonis, kus selle üle pikalt waieldi, ei suudetud ka midagi ette tuua ja isegi Wene rahwasaadik ütles, et see olla Sommer'i süü, et ei teata, kas tema on mõni riigiametnik, wõi eraisik. Teiselt poolt näidati küll ära, et eriti just see härra on palju tööd teinud selles mahajäetud nurgas, meie suguwendade setude seas, ja palju tööd teinud, ja nimelt kultuurilist tööd. Aga wäide, et ta on kaitsepolitsei summadest raha saanud, see ei wasta tõele, seda on ümber lükatud, aga siiski selle peale waatamata, öeldakse, et tema seda raha saawat. No ja, kui inimesed asjast on eelarwamistega kinni wõtnud ja tahawad uskuda, et see tõde on ning silmad kinni panewad tõsiolude eest, siis ei suudeta selgeks teha, et see tõsi ei ole. Härra Gustawson tahtis tõendada, et siseministeeriumi eelarwe olla tänawu suuremana ette pandud, kui ta läinud aastal oli. Tema tahtis andmete waral näidata, et see tõesti niiviisi on. Mina tahaksin öelda, et need andmed on täiesti ekslikud. Siseministeeriumi eelarwe tänawu aastal on ikkagi palju vähem, kui ta läinud aastal oli ja nimelt just see osa, mida härra Gustawson iseäraldi toonitas ja mille kohta ta andmed ette tõi see on politsei peawa-

litsus. Politsei peawalitsusele oli läinud aastal krediiti määratud 201.045.200 marka, tänawu aastal on küsitud kõigest 201.938.600 marka, see tähendab ligi 900.000 marga wõrra on tänawune politsei peawalitsuse eelarwe vähem kui läinudaastane. (O. Gustawson, is.: Kui palju wälispolitseil on rohkem küsitud tänawu aastal?) Kuski ei ole rohkem küsitud. (O. Gustawson, is.: Wõtke arwud kätte!) Minul on arusaamata, et härra Grigorjew tuli tõendama, et Petserimaa waldade uuesti ärajagamiseega olewat rahwale lisakulusid peale pandud 7.000.000 marga wõrra. Kust ta need andmed wõttis, see jääb tema oma saladuseks. Alamkommisjonis oli ka kõne sellest, ja seal tahtis härra Grigorjew tõendada, et niisuguse uue administratiiv jaotamisega waldade juures ei olewat midagi kätte saadud. Tõepoolest on lugu nii, et otse tarwilikuks oli saanud need wallad, kus kahest rahwusest elanikud koos elasid, uuesti ära jagada. See ärajaotamine on wõetud ette nii otstarbekohaselt, kui seda iial wõidi teha. Selle tagajärjel on mitme walla keskkohad — wallamajad — rahwale kättesaadawamaks saanud ja ei ole seal kuski kellegi poolt tulnud selle wastu nurisemist, seda teewad üksi üksikud Riigikogu liikmed. Mis puutub sellesse, et siseminister olla wähe tähelepanu pööranud omawalitsuste peale, et omawalitsusseadus ei ole wälja antud, siis tuleb öelda, et harilikult on pahemalt poolt selle peale tähendatud, et ministeerium peaks vähem segama omawalitsusajadesse. Mis mõttes siis tahetakse seda tähelepanu saada ministeeriumi poolt? Need seadused, kui nad tõesti tarwilikud on, ei ole wäljaandmata mitte ministri süü läbi, waid Riigikogu ei ole suutnud neid läbi waadata, ükskõik mis põhjusel, ega maksma panna. Seda ometi ei wõi panna ministri heatahtluse wõi mitte-heatahtluse arwele.

Siis on tehtud kaks ettepanekut kulude muutmise kohta, nimelt on ettepanek tehtud waldade omawalitsuste arwepidamise ühtlustamiseks antawat abiraha summat, 100.000 marka, mis on määratud anda maakondade liidule, määrata omawalitsusajade peawalitsusele. Teine parandus oli, et omawalitsusajade peawalitsuse alla kuuluw stipendiumide summa kõrgendataks 18.000 marga wõrra aastas. Esimese krediiti muutmise kohta tahaksin mina eelarwe-kommisjoni nimel tä-

hendada, et on sellest jutt olnud alamkommissjonis — kui ma ei eksi, ka eelarwe-kommissjonis — kellele seda 100.000 marka anda ja siis leiti otstarbekohane olewat seda summat siiski anda maakondade liidule, olgugi et walitsuse ettepanek teine oli. Sellepärast eelarwe-kommissjoni nimel ei saa mina mitte selle parandusega ühineda. Mis puutub stipendiumisse, et seda suurendada, siis wõin täielikult selle ettepaneku poolt olla, seepärast, et alamkommissjoni kui ka eelarwe-kommissjoni otsus oli, et stipendiumi summad peaksid olema kõik ühesuurused, kuna aga nüüd haridusministeeriumi stipendiaadid suurema summa saaksid. See ei ole tõesti õiglane. Siseministeeriumi stipendiaadid saawad 6.000 marka kuus ja haridusministeeriumi — 7.500 marka kuus. See wahe on ainult sellest tulnud, et läinud aastal said kõik stipendiaadid 4.000 marka kuus abiraha; tänawu aasta on haridusministeerium wõtnud 5.000 marka, kuna siseministeerium on jäänud 4.000 mk. juurde. Wabariigi Walitsuse otsusel on kõik stipendiumid suurendatud 50% wõrra, mis leidis ka heakskiitmist eelarwe-kommissjoni poolt. Sel wiisil tõusid haridusministeeriumi stipendiumid 7.500 marga peale, siseministeeriumil aga kõigest 6.000 marga peale. Nüüd, et seda wahet ära kaotada, tuleks ka kõrgendada omawalitsusasjade peawalitsuse eelarwes seda summat 18.000 marga wõrra, nii et see summa tõuseks 172.000 m. asemel 190.000 margani. Mis puutub härra Jõeäär'e ettepanekusse, vähendada siseministeeriumi eelarwe kogusummat umbes 3 miljoni marga wõrra, siis ei saa sellega mina ühineda, kuna see ettepanek täiesti põhjendamata on. Mis põhjusel sarnaseid ettepanekuid üldse tehakse, on mul ka arusaamatu. Wõib olla samast püüdest wälja minnes, mida ma siin olen tähele pannud härra Gustawsoni juures, et kõikipidj raskusi sünnitada siseministeeriumile. Panen Riigikogule ette wastu wõtta siseministeeriumi eelarwe eelarwe-kommissjoni poolt ettepanud kujul ja suuruses, peale paranduse, mis käib omawalitsusasjade peawalitsuse stipendiumi summa kohta, mida panen ette suurendada 18.000 marga wõrra.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Gustawson'il.

O. Gustawson (is.): Lugupeetud

aruandja härra Linnamägi tähendas minu wahelhüüde peale: politsei peawalitsuse tänawuses eelarwes ei olla nõutud suurem summa, kui muulluses eelarwes. Mina kannaksin ette arwulised andmed läinud aasta, kui ka käesolewa aasta kohta. Läinud aastal nõuti „Riigi Teatajas“ awaldatud eelarwe järele politsei, see on kaitsepolitsei ja politsei peawalitsuse peale kokku 217.779.050 marka, tänawu aastal 218.985.000 marka. Kokku teeks see terve politseiaparaadi kohta tänawu aasta rohkem wälja 1.187.950 marka. See suurendussumma tuleb kirjutada ainult wälispolitsei arwele, sest kaitsepolitsei eelarwe on tänawu tõesti weidi wähenenud. Läinud aastal nõuti wälispolitsei jaoks 199.811.200 marka, tänawu aasta aga 201.193.600 marka. Wahe on järelikult läinud aastal ja tänawu wälispolitsei eelarwes 2.127.400 marka. (W. Linnamägi, krst.: Lisa eelarwe?) Lisa eelarwe korras wähendati siseministeeriumi politsei peawalitsuse eelarwe summasid 3.250.000 marga wõrra, ja suurendati eelarwe summasid 1.234.000 marga wõrra. Järelikult anti tegelikult wälja 1923 a. 2.016.000 marka vähem, kui eelarwes küsiti. Kõik kokku nõutakse siis tänawu aasta politsei peawalitsusele rohkem, kui läinud aastal tegelikult wälja anti, 4.143.400 marka. Mina konstateerin, et minu wäide, — wälispolitseile on tänawu aasta eelarwes rohkem nõutud, kui läinud aastal wälja anti —, õige on, ja et härra Linnamägi eksib, kui ta seda eitab.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on faktiliseks märkuseks aruandjal.

Aruandja **W. Linnamägi**: Mina pean siin tähendama, et rkl. Gustawson'ile wastu waieldes, minu tõendus, nagu oieks läinudaastane wälispolitsei eelarwe 900.000 marga wõrra suurem praegusest eelarwest — ekslik oli. (Wahelhüüde: Kuid ta on ja mitte ainult „ei oleks“) Ma ütlesin seda kogemata, eksiwii sil, aga sellepeale waatamata on tänawuaastane eelarwe sisuliselt ligi 7.000.000 marka vähem, kui läinud aastal, sellepärast et tänawu aasta on ette nähtud politsei peawalitsuse eelarwes täielik warustus, kuna läinud aastal pool warustust ette nähtud oli ja täielik warustus maksab üle 21.000.000 m., kuna läinud aastal ei olnud rohkem kui kõigest 14.000.000 marka, nii et, kui seda arwesse

wõtta, wäheneks siseministeeriumi eelarwe märksa. (L. Johanson, sd.: Kuidas asi on, näeb igauks „Riigi Teatajast.“)

Juhataja **L. Raudkepp**: Siseministeeriumi korraliste kulude kohta on esitatud järgmised ettepanekud:

Siseministri abi E. Kübarsepp'a ettepanekud: 1) „Peatükk IV — § 15 „kultuuriline toetus“ alt mahutada uude § 8-sse kantseleikulud (litera c „trüki- ja köitmise tööd“) — 100.000 marka.“

2) „Peatükk IV — § 15 suurendada 18.000 marga wõrra.“

Aruandja on ühinenud wiimase ettepanekuga, nii et see eraldi hääletamisele ei tule.

Rkl. Jõeäär'e ettepanek: „Panen ette vähendada:

SISEMINISTEERIUM.

I. Keskasutus.

§ 1. Palgad	337.000.—
§ 4. Esituskulud	30.000.—
§ 8. Kantseleikulud	48.000.—
§ 9. Majapidamine	83.900.—
§ 11. Sõidu- ja weoabinõud	273.400.—
Kokku peatükk I	772.300.—

II. Kaitsepolitsei.

§ 8. Kantseleikulud	13.000.—
§ 9. Majapidamine	25.000.—
§ 43. Kuritegewuse wastu wõitlemine	500.000.—
Kokku peatükk II	538.000.—

III. Administratiivwasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	159.100.—
Kokku peatükk III	159.100.—

IV. Omawalitsusasjade peawalitsus.

§ 1. Palgad	116.000.—
Kokku peatükk IV	116.000.—

V. Politsei peawalitsus.

§ 8. Kantseleikulud	1.000.000.—
§ 9. Majapidamine	824.300.—
Kokku peatükk V	1.824.300.—

VI. Piiriwalwe walitsus.

§ 1. Palgad	45.604.300.—
Kokku peatükk VI	45.604.300.—
Kokku siseministeerium	49.014.000.—

Hääletamise korra kohta on sõna rkl. Jõeäär'il.

A. Jõeäär (sd.): Panen ette hääletada lahus: peatükk I — Keskasutus § 4 esituskulud, samas peatükis § 11 sõidu- ja weoabinõud ja peatükk VI piiriwalwe walitsus § 1 palgad. Teised ettepanekud korraga hääletada.

Juhataja **L. Raudkepp**: Asun hääletamisele selles järjekorras, nagu ettepanekud tehtud. Kõigepealt panen hääletamisele siseministri abi härra Kübarsepp'a ettepaneku: Peatükk IV — § 15 „kultuuriline toetus“ alt mahutada uude § 8-dasse kantseleikulud (litera c „trüki- ja köitmise tööd.“) — 100.000 marka. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasilükatud.

Järgmisena tulewad hääletamisele rkl. Jõeäär'i ettepanekud: vähendada peatükk I — § 1. Palgad, § 8 — kantseleikulud ja § 9 — majapidamine, kuna § 4 — esituskulud ja § 11 — sõidu- ja weoabinõud pärast hääletan. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasilükatud.

Panen hääletamisele ettepaneku vähendada § 4 — esituskulud, 30 tuhande marga wõrra. (Hääletatakse.) Poolt on 16 häält, wastu — 18, seega on ettepanek tagasilükatud.

Panen hääletamisele ettepaneku vähendada § 11 — sõidu- ja weoabinõud 273.400 marga wõrra. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 12 häält, wastu 16, seega on ettepanek tagasilükatud.

Hääletamisele tuleb II peatükk — kaitsepolitsei: vähendada kokku 538.000 marga wõrra. (Hääletatakse.) Poolt on antud 12 häält, wastu 15 häält, seega on ettepanek tagasilükatud.

III peatükk — administratiivwasjade peawalitsus. § 1. Palgad vähendada 159.100 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasilükatud.

IV peatükk. Omawalitsusasjade peawalitsus. Palgad vähendada 116.000

marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

V peatükk. Politsei peawalitsus. Wähendada selles peatükis ettenähtud wäljaminekuid 1.824.300 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

VI peatükk. Piiriwalwe walitsus. Ettepanek on, palgad vähendada 45.604.300 marga wõrra. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele komisjoni aruandja poolt ettekantud siseministee-

riumi eelarwe ühes muudatusega, mille aruandja wastu wõttis siseministri abi ettepanekul, ühes nende koosseisudega, mis aruandja poolt ette kanti. Üldsumma teeb wälja 185.850.900 marka. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on siseministeeriumi korralised kulud ühes koosseisudega II lugemisel wastu wõetud.

Ettepanek on tehtud koosolekut lõpetada. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.10 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp.**

Sekretäär **T. Kalbus.**

